

1933

*Fraida um
da Stat!*

No 1
1 9 3 3
30 senti

L. Witte & L. D.

Iga kaitseliidu pere liikme meeldivaks kohuseks ja esimeseks sammuks uuel aastal on tellida oma organisatsiooni häälekandja

„Kaitse Kodu!“

1933. a. jätkab „Kaitse Kodu!“ ilmumist senisel kujul kaks korda kuus kunstimaitses ja välise kuju ja väärtusliku ja valitud sisuga.

Seni on „Kaitse Kodu!“ olnud alati oodatud ajakirjaks nii vanale kui noorele. Sellepärast ei tohi ta puududa ka käesoleval aastal meie eesti kodudes, kaitsejõudude, naiskodukaitse, noorte ja seltskondlike organisatsioonide lugemislaudadel.

Uuendage kohe „Kaitse Kodu!“ tellimine.

Tellimisi võtavad vastu kõik malevate staabid, kaitseliidu instruktorid, kaitseliidu pealikud ja naiskodukaitse esinaised. Samuti ka kõik postkontorid ja postiagentuurid. Tellimisi võib adresseerida ka otsekohe „Kaitse Kodu!“ talitusele

**Tallinn,
Kaarli tän. 8.**

Tellimishind — kr. 6.—
aastas. Kuu viisi — 50 senti
kuu.

TOIMETUS:

Tallinnas Kaarli t. 8, kaitseliidu peastaabi ruumes.

Vastutav toimetaja kol.-ltm. J. Maide, telefon 451-94.

Tegev toimetaja leitn. A. Treufeldt, telef. 451-89.

Toimetaja kõnetunnid kella 10—12.

Kaastöö arvatakse tasuta alla, kui sellele tasunõudmine on peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaatmiseks markimata käsikirju alal ei hoita.

TALITUS:

Tallinnas Kaarli t. 8.

Talitus on avatud iga päev kella 9—3. Tel. 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/4 a. 3 kr., 1/2 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.

Kuulutuste hinnad à üks lehekülj: tekstis eos 50 kr., tekstis 80 kr., tekstis ja pildiga 40 kr. Väline kaas 80 kr., sisemised 60 kr.

Nr. 1

1933

SISUKORD:

- J. Roska:* Uueks aastaks.
- V. K.:* 3. jaanuar.
- Vabariigi aastapäevaks soovitatavad näidendid.
- ar.:* Naiskodukaitse 5. aastapäevaks.
- G. Leets:* 1. Eesti suurtükiväe brigadi 1. diviisi suurtükiväeni ja 1. suurtükiväe grupini.
- R. L.:* Kaitseliidu pealikute kool?
- A. P.:* Uusi alasid kaitseliidu laskeasjanduslikus tegevuses.
- F. T.:* Meie võimsad noored. Luuletus.
- E. L.:* Suuskadele!
- H. Tombach.:* Purilend.
- A. Kirsimägi:* Punt Rõbeda seiklusrikas matk Võnnu kohtusse.

Kaitseliitlaste tarvete ladu

soovitab eelolevaks talispordi hooajaks rikkalikus valikus, kõrges väärtuses ja odavate hindadega:

Suuski

mitmes pikkuses ja valikus

Suusakeppe

puust ja bambusest

Suusasaapid

mitmes headuses ja hinnas

Suusasidemeid

Huitfeldt, Siukola, Bergendahl

Suusariideid

tuuleülirikondi, kampsonide, mütside, kindaid, sokke jne.

Suusamäärdeid

kõrges väärtuses kaitseliidu suusamäärdeid tootmiselt lausik- ja murdmaale.

Laskurid!

Rikkalikus valikus leiata kõrgeväärtuslikku laske-moona, püsse, püstoleid ja muud vajalist

kaitseliitlaste tarvete laost

Tallinn, Kaarli 8.

E2/K1

Hind 50 senti

Kaitse Kodu!

ILMUB 2 KORDA KUUS

K. L. lääne maleva

Nr. 1

Tallinnas laupäeval, 14. jaanuaril 1939

raamatute register N° 1219

juuni

1939.

Eesti NSV
Teaduslik
Raamatukogu
E I
Teaduste Akadeemia

TERVITUS UUELE AASTALE.

E2 5096 - 3 -

UUEKS AASTAKS!

Aasta vahetus — nagu ikka — toob endaga kaasa mingisuguse imeliku tunnete erkuse. Kas see on teatud rahulolu, et möödunud aasta ei toonud **midagi eriti halba**, või on see müstiline kartus tuleviku ees — ei tea, kuid alati midagi erilist elab inimene läbi.

Ei tahaks hakata kordama, — et ajad on rasked, kuid näib nii, et seekordsel aasta vahetusel kõik kodanikud mingisuguse **erilise** tungiga soovivad, et eelolev aasta möödunust kujuneks paremaks, **kergemaks**. Miski nagu **rõhub**. Tahaks vabaneda painajalisest survest.

Olgugi, et majanduslikult kõigil on raske, tundub, et see, mis otse raskusena lasub meiepäeva inimesel, pole otsemas mõttes materiaalne, majanduslik raskus, vaid midagi muud, midagi hingelist.

Salajases alateadvuses soovivad kõik, et uus aasta ei tooks endaga kaasa mingisuguseid vapustavaid sündmusi, **mis rahu** — nii sisemist kui ka välist — **võiks rikkuda**.

Rahu, tasakaalu järgi tunnevad inimesed vajadust. Ja vabaneda tahaksid kõik sellest hingel lasuvast rõhuvast raskusest, millele nime on raske leida.

Et siin uus aasta kaasa aitaks — seda soovin mina südamest.

Soovin ka, et isikliku **õnne sepaks oleks igaüks ise**, võideldes raskustega tuleks **võitjaks** ja sel teel aitaks kaasa ühisele jõupingutusele, et uus aasta kujuneks paremaks ja kergemaks.

Kindral-major, kaitseliidu ülem.

3 JAANUAR

VABADUSSÕJAS LANGENUD KANGELASTE MÄLESTUSPÄEVA JA VABADUS-
RISTI AASTAPÄEVA PUHUL TOOME KOKKUVÖTTE RIIGIVANEMA K. PÄTSI
SELLEPÄEVASEST KÕNEST VABADUSRISTI KAVALERIDELE. ÜHTLASI KASU-
TAME JUHUST EDASI ANDA ÜLEVAADE ÜHEST SENI VÄHE VALGUSTA-
TUD TÄHTSAMAST EPISOODIST MEIE VABADUSSÕJAS LANDESWEHRIGA
KINDRAL LAIDONERI JA KOLONEL LAURITSA ETTEKANNETE JÄRGI

3. jaanuaril täitus 13 aastat ajast, millal lõppis Eesti vabadussõda ja kirjutati alla Eesti-Vene sõjavägede vahel vaherahu. Meil on kujunenud ilusaks kombeks seda päeva pühitseda vabadussõjas langenud kangelaste mälestuspühana. Üle riigi korraldatakse siis leinaparaade ja tuletatakse meele neid, kes isamaa altarile on toonud oma kalleima vara — oma elu.

Vaherahu allakirjutamise päeva on võtnud oma aastapäevaks meie vabadusristi kavalerid, kes sel päeval tulevad kokku ja värskendavad oma mälestusi vabadussõjapäevist.

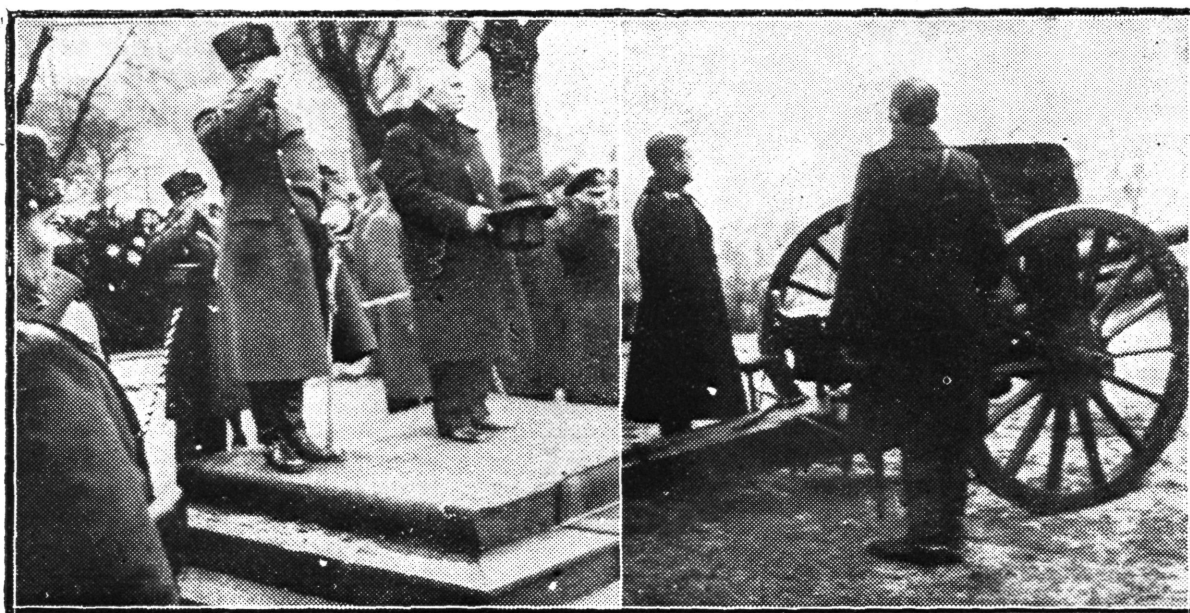
3. jaanuaril peeti paraad Vabadusplatsil. Kell 10 hommikul kogunesid garnisoni väeosad Vabadusplatsile, kus linna komandant kolonel O. Raudvere nad seadis paraadikorda. Garnisoni ülem kindral G. Jonson tervitas väeosi ja varsti pärast seda ilmus paraadile riigivanem K. Päts kaitseministri kindral A. Tõnissoni saatel.

Vabadusristi kavalerid kogunesid kella 10-ks „Estonia“ ette, kust nad orkestri saatel ja „Kalevi“ pataljoni ülema kolonel J. Vende juhatusel sammusid Vabadusplatsile. Vabadusristi kavaleridele oli reserveeritud platsi keskel aukoht.

Riigivanem pidas päevakohase kõne, tuues ette meie meeste kangelastegusid vabadussõjas. Mälestati vabadussõjas langenuid. Orkester mängis „Jumal, Sull' ligemal“. Harjumäelt kostis kolm suurtükkipauku märguandeks kaheminutiliseks seisakuks. Erilise austuse pühendas riigivanem vabadusristi kavaleridele, keda ta seadis eeskujuks meie kaitseväele.

Sõjaväeosad sammusid paraadi lõpul riigivanemast ja kaitseministrist mööda ja seega oli paraadil lõpp. Paraadile oli kogunenud rohkesti rahvast. Paistis silma ka Läti ja Vene sõjaväelisi esindajaid.

Kell kolmveerand kaksteist oli vabadusristi kavaleridele aktus ohvitseride kasiinos. Sinna ilmus ka

Pilte 3. jaanuari paraadilt Tallinnas

riigivanem K. Päts, end. vägede ülemjuhataja kindral Laidoner ja kaitsemister kindral Tõnisson.

Aktuse avas vabadusristi vendade Tallinna osakonna esimees kindral G. Jonson, kes oma avakõnes tuletas meele ka aasta jooksul surma läbi lahkunud osakonna liikmeid. Manalasse on varisenud kindral Põdder, kapten Ananits, V. Reimann ja toetaja liige J. Habicht.

Kõnetooli astus riigivanem K. Päts, kes kõneles: „Vabadussõda oli raskeim ajajärk meie ajaloos. Iga väikegi väärsamm tol ajal oleks meie saatusele võinud anda teise pöörde. Helde saatatus tahtis aga seda heaks teha, mille all olime kannatanud sajandeid, ja võitsime vabadussõja ning seega meie rahvale iseseisvuse ja vabaduse.

Tunti instinktiivselt, et nüüd on vaja hakata tegutsema. Oli kindel tung ja tahtmine võidelda ja võita. Taganeda ei võinud. Eriti paistis see silma vabadussõja lõpp-päevil.

Teie, vabadusristi kavalierid, olete meie riigi elus etendanud suurt osa. Meie võit tuleb panna teie arvele. Te olete ka jälginud meie riigi arenemisel. Kui loodi meie riik ja võeti vastu põhiseadus, siis selgus varsti, et meie riigiparaat polnud täiuslik. Tuli teha parandustööd. Praegu on riigiparaadi ümberloomine saanud hädavajaliseks. Tahetakse riigi eesotsas näha võimu, mis seisaks kõrgemal erakondadest. Tahetakse saada riigihoidjat, kes riigi masinavärki hoiaks korras. Alul arvasime, et meil selle järele vajadust pole, kuid nüüd seisame tõsiasja ees, et riigihoidja järele siiski on tarvidus.

Saksa riigil ja rahval on suur minevik. Neil on presidendi instituut, kuid ka seal on leitud, et veel pole kõik nii nagu peaks olema, ja vabariigi põhiseaduses tahetakse läbi viia mõningad muudatused. Seal tahetakse näha, et president ei oleks mitte ainult vahe-meheks parlamendi vahel, vaid et ta oleks tõeline riigihoidja, kel on võimalus isegi põhiseadust muuta.

Ka meil on presidendi küsimus tulipunkti. Riigikogu on praegu koju saadetud, valitsusele anti kätte erakorraliselt suur võim. Riigikogu koosolemise ajal poleks valitsus saanud rahulikult töötada. Ma ei ütle, et see nähtus oleks normaalne. Põhiseaduse parandamine tuleb ette võtta. Kolme, nelja kuu pärast esitatakse rahvale parandatud põhiseadus riigikogu poolt vastuvõetud ja soovitatud kujul. Teine põhiseaduse muutmise kava on esitatud Vabadussõjalaste Liidu poolt. Esimene muutmise kava lükati möödunud suvel rahva poolt tagasi, ja ma pean tunnustama, et see sündis peamiselt vabadussõjalaste vastuagitatsiooni tõttu.

Põhiseaduse muutmist pean kõige tähtsamaks. Tähtendan, et kui nüüd ka teine kord riigikogu poolt esitatud põhiseaduse muutmise kava rahvahääletusel kukutatakse läbi, siis võime leida end lahtiste uste ja akende ees, keset tuultepöörise. Seda küsimust peab tõsiselt kaaluma riigikorra säilitamise mõttes.

Üks osa vabadussõjalasi ei tahtnud leida kooskõla ega liituda üldise kavaga. Ütlen aga, et kui me rahva ette läheme kahe kavaga, siis kisume rahva pooleks. Milline seisukord oleks meil siis riigis? Praegu mak-

sev põhiseadus on juba rahva poolt ümber lükatud. Sellega ei olda rahul. Riik ei või aga elada, kui ta põhiseaduse taga pole rahva enamust.

Palun teid, riigile vabaduse võitjaid, tuleviku pärast, et me rahvahääletuse puhul peame tegema kindla otsuse. Ei tohi enam olla nurjaminekut. Rahvahääletusest tuleb võtta osa täie tõsidusega. Riigikogu autoriteeti tuleb kaitsta rahva ees. Vabadusristi kavalierid peaksid riigikogu poolt esitatud kava soovitamata ja atama kaasa selle läbiviimiseks. See on meie riigi loojate ja hoidjate kohus. Põhiseaduse parandamisega loome jälle rahuliku meeleolu. Äkilised ümberpöörised võivad ju vahel õnnestuda, kuid võivad ka vapustada riigi alustugesid.“

Riigivanem lõpetas oma kõne sõnadega: „Jatkugu teil tahtmist raskel ajal riigi kaitseks jälle astuda välja sama mehisusega kui 13 aastat tagasi.“ Riigivanema kõne võeti vastu kiiduavaldustega.

Edasi refereeris kolonel Laurits episoodi sõjast Landeswehriiga Lemsalust Koivani. See sündis 11.—24. juunini 1919. aastal. Ilma et laskuksime strateegiasse, toome vaid ära üldised jooned, mis lugejale võiksid pakkuda huvi.

„1919. a. alul jäi palju saksa vägesid Lätisse. Siis mobiliseeriti need ja moodustati kaks iseseisvat väeüksust — Landeswehr ja raudne diviis. Nende üldjuhiks oli kindral von der Goltz. Lätis oli sel ajal võimul Needra valitsus, kes leidis tunnustust okupatsioonivõimudelt ja ümberpöördu.

23. mail puhastasid sakslased Riia enamlasist ja asusid ise võimule. Nüüd võis arvata, et sakslased algavad tungi ida suunas, kus asetsevad enamlased. 2. juunil kuulsime aga ootamatult, et Landeswehr ja raudne diviis liiguvad põhja suunas, seega tulevad meile kallale. Sakslased püüdsid meid seljatagant haarata. Meie poolt esitati sakslasile nõudmine, et nad ei tungiks kaugemale Ramotzki-Alt-Schwanenburgi liinist. Viimased punktid jäägu meie kätte. Sellele vastas Needra, et viigu meie oma väed Põhja-Lätist välja.

5. juunil võtsid sakslased meie soomusrongi tulega vastu ja selle järele vallutasid nad Võnnu. 10. juunil segasid end liitlaste esindajad vahele ja nende pealekäimisel kirjutati veel samal päeval alla vaherahu, mis kestis 19. juuni hommikuni.

Milline oli meie seisukord tol ajal? Sakslaste vastu seisis Lemsalu all 9. jalaväe polk. Polgus oli 35 protsenti teenistuses noori, isegi 17-aastasi poisikesi. Relvadeks olid jaapani ja vene püssid, kuulipildujaid oli vähe, ja neidki ei osatud käsitada. Polgu suurtükipatareil puudusid sihtimisvahendid ja isegi juht. Patareiülem oli haigestunud ja patareis oli ainult üks mees, kes tundis suurtükiasjandust, ja seegi oli feierverker. Patarei liikus küüthobustega. Puudusid välitelefoniaparaadid. Neid asendasid seinaparaadid. Sides puudus 500 meetri pikkuselt ühendus ja telefoni aset „täitis“ siin sõdur, kes teated toimetas edasi. Pataljoni peale oli ainult kaks hobust: üks seisis väljaköögi ees, teine oli pataljoniülema ratsahobune. Mehed

olid varustuseeta ja käisid sõna tõsisel mõttes palja jalu.

19. juunil asus pataljon Widrischi mõisa. Siin oli esimene kokkupõrge, kus sai surma Läti komandant, mereväe ohvitser Gölbe. Üks sakslaste pataljon ja eskadron liikus meie suunas. Õhtul olid sakslased juba Lagerhofi mõisas. Siis läks nende kätte Bulleni mõis. Meil polnud ainustki meest vastas, kõik olid laiali joosnud. Seisis vaid pataljoniülemlükki positsioonil, ratsutades ringi ja püüdes kokku ajada mehi. Siis ilmus äkki välja junkur Reinhold 18 mehega, kes avas sakslaste pihta marutule. Jõudis kohale 6 rood. Mehed tormasid otse tääkidega sakslasile kallale. Polgu patareile anti käsk 30 mürsku lasta välja. Ja kuuskümmend laengut oli üldse tagavaras!

Patariest vastati, et neil pole kaarti.

Hoolimata sakslaste suurest ülekaalust löödi nad kell 11 õhtul oma positsioonidelt välja ja nad taganesid kabuhirmus. Korraliku sideme puudusel olid oma polgu 5. ja 8. rood öösel üksteist kohanud ja omavahel kahjuks tule avanud.

Siin langes meie saagiks 7 kuulipildujat, 100 püssi jne. 19 sakslast jäi surnutena maha. Õige rohkesti saime lahinguväljalt raudkiivreid.

Selles lahingus langes ka sakslaste juht kapten Blankenburg.“

Sõna võtab vabadussõjaaegne vägede ülemjuhataja kindral Laidoner, kes ka oma poolt annab mõningaid seletusi täienduseks kolonel Lauritsa ettekandele. Ta avaldab kõigepealt kahetsust, et meie suurimad lahingud on lõõdud välispool Eesti vabariigi piire ja seepärast meil võimalus puudub neid kohti külastada, et värskendada mälestusi tollest ajast. „Mis puutub aga sõjasse Landeswehriaga, siis pean ütleva, et see tuli äkki. Me ei saanud aru, mis tuli ja kust see tuli. Sõda Landeswehriaga oli meile täiesti ootamatuseks.“

Vaevalt olime enamlased lõuna poolt välja kihutanud, kui Landeswehr tuli peale. Seisukord oli tõsine. Rääkimata sellest, et meil nõrgad jõud seal vastas seisid, tegid minu elu Tallinnas kibedaks poliitilised parteid ja üksikud isikud, kes kõnelesid: „Kas olete hulluks läinud, et sakslastega sõda alustate?“ Mina oma staabiga jõudsin aga otsusele, et kaht teed siin valida pole, sakslased tuleb välja kihutada.

Lätis oli tol korral Needra valitsus. Oli ka Läti demokraatliku vabariigi valitsus, kelle eesotsas seisis Ulmanis. Ulmanis istus aga Liibavis aurik „Saratovil“ ja kaugemale ta valitsuspiirkond ei ulatunud.

Nii Tallinnas kui ka Riias olid sõjalise tegevuse jälgijateks liitlaste sõjaväelised esindajad. Mõlemal pool oli inglise kolonel, kel oli otseühendus Londoniga. Nendest olenes sõjavarustuse saamine, ja mitte ainult

see, vaid isegi see, kumb võidab sõja. Loomulik, et võitjaks jääb see, kelle vägi on paremini varustatud.

Kuidas siiski tuli, et võitsime Landeswehri? Tõsi, meil oli Landeswehriaga sõdades kaotusi, kuid peasi oli see, et meeste meeleolu oli hea. Seda kinnitas mulle ka kindral Pödder, kellega mul pärast lahingu kaotamist oli jutuaamine. Et meile pandi ette teha vaherahu ja sõjaline tegevus katkestati, selles seisis meie õnn. Vaherahu-päevadel sain koondada vägesid Landeswehri vastu. Narva alla jätsin vaid 4. polgu ja ühe pataljoni 1. polgust. Narva väerind oli tol korral kaitsitud põhja korpuse ja Ingeri vägede poolt. Ühe 1. polgu pataljoni tõin ära Landeswehri vastu, sinna saatsin Kuperjanovi pataljoni, kuid ka sellest oli vähe. Tuli veel kustki väerinnast noppida välja väeosa. Jäin peatuma „Kalevi“ pataljonile ja valega meelitasin nad sealt ära. Kalevlased seisid tol korral Pihkva rindel ja neid sealt tagasi tõmmates ütlesin, et nad lähevad Valka reservi, s. t. puhkusele. Puhkuse asemel saatsin nad aga uuesti ägedasse tulle.

Sakslased olid tol ajal maailmasõja kaotanud ja kodumaal mõllas revolutsioon. Meeleolu meestel oli rõhutud. Nad ei olnud enam rahul ka varustusega, olgugi et see neil oli palju, palju parem kui meil. Maailmasõjaaegsest Saksa varustusest oli see igatahes halvem. Ka polnud enam seda korda, mis maailmasõja ajal valitses saksa sõjaväes. Kõik see aitas kaasa meie edukaks võiduks.

Von der Goltz oma mälestustes kirjutab, et kaotuse põhjustas asjaolu, et kapten Blankenburg oli tunginud liig ette. Tal lõigati tagant tee. Mina aga ütlen, et me võitsime lahingu just seepärast, et meie väejuht just oli kaugel ees. Nii on see sõjas.“

Oma kõnet lõpetades toonitas kindral Laidoner, et sõda Landeswehriaga oli täieline arusaamatus. Miks Landeswehr meile kallale tungis, ei teadnud ta isegi. Hiljem vast selgus, et sakslased meid olid pidanud enamlasiks. Milline segadus tol ajal üldse valitses, selgub ka sellest asjaolust, et Läti rahvusväe ülem kindral Ballodis, pärastine Läti ülemjuhataja, Landeswehri-sõja puhul Riias jäi erapooletuks. Siin olid kõik peata, ka liitlaste sõjamissiooni juhid.

Kasiinost läksid vabadusristi kavalerid orkestri saatel Sõdurite Kodusse, kus neile oli korraldatud eine. Harilik sõdurilõuna, kuid maitsis hästi. Siin võttis sõna kaitsemin. kindral A. Tõnisson, kes arvas, et vabadusristi kavaleridele peaks pühendatama rohkem tähelepanu. Neile tuleks vaadata kui meie tulevasele väejuhtidele, kes tules karastatud. Peokõne pidas kapten J. Klaar. Koosviibimine kestis paar-kolm tundi, misjärele mindi laiali.

V. K.

Vabariigi aastapäeval toimetuse poolt mängimiseks soovitatavad näidendid.

Maakuld.

E. Haridusliidu I näidendite võistluse jury poolt väikelavadele mängimiseks soovitatud näidend.

Mihkel Aitsama rahvatükk 4 vaatuses. Tegelasi: 10 m., 3 n., pillimees, pulmalisi. Dekoratsioon — kolm: I v. — mets; II ja IV v. talu õu; III v. sulastetuba talus.

Sakslased on okupeerinud Eesti. Endel Kulno, Eesti polgu ohvitser, et pääseda saksa sõjavõimude tagakiusamisest, läheb maale redusse, satub juhuslikult Laanemetsa tallu ja jääb sinna suviliseks. Keegi ei tea, kes ta on. Ka tema ise ei teata sealseile oma nime ega päritolu. Teda peetakse alul mõneks linna „untsakaks“, aga et ta on töökas ja hakkaja mees, suhtuvad pärastpoole kõik temale lugupidamisega. Saksa sõjaväed lahkuvad, enamlased tungivad Eestisse. Ühel hommikul on Endel ja karjapoiss Juss Laanemetsalt salaja kadunud. Ainult mahajäetud kirjake peretütrelle Luulele selgitab, et Endel ja Juss on läinud sõjameeste ridadesse, et kaitsta isamaad. Luule soovib vennal Ilmaril toimida teiste eeskujul ja minna vabatahtlikult kaitsma isamaad. Ilmar ei lähe, ja kui ilmub mobilisatsioonikäsk, läheb Ilmar isa nõustusel metsa soolaugaste vahele. Enamlased tungivad peale ja jõuavad Laanemetsa taluni. Luule põgeneb Eesti vägede juure, kus on ka Endel. Endel tuleb oma sõjaväeosaga salateid mööda Laanemetsa ja kihutab enamlased sealt minema, kes rüüstasid talu ja piinasid vana peremeest Marti. Ka Ilmar ilmub metsast paost koju. Nähes oma rüüstatud talu tärkab ka temas tahe minna vaenlaste vastu võitlema. Ta läheb ja sõdib vaprasti. Vaenlane lüüakse kodumaa piiridest välja, isamaa on vaba. Tuleb rahu. Ilmar abiellub. On pulmapäev. Laanemetsa ilmub keegi tundmatu mees. Pärast selgub, et see pole muu kui valehabemes Endel. Ta on tulnud Luule järele, kes teda ootas. Nii saab ka nendest õnnelik paar.

Okupatsioon.

E. Haridusliidu I näidendite võistluse jury poolt väikelavadele mängimiseks soovitatud näidend.

T. Braksi näidend kolmes vaatuses. Tegelasi: 5 m., 3 n., alevisaksu, tuletõrjujaid, sõdureid. Dekoratsioon — kolm: I v. — kodanlik tuba; II v. — võõrastetuba; III v. — tuba, metsaülemaja majas.

Laiuste alevi kaupmees Spinne ja ta naine Lotte on mõlemad suured kadakad. Nende tütar Irma on aga ees-timeelne. Ta armastab eesti polgu sõdurit Künnapit. Vanemad on selle vastu ja sunnivad tüdrit minema metsa-ülemale, joomar Blatthausile. Eestis algab Saksa oku-

patsioon. Alevi kadakasaksad on saksa väeosade tulekust vaimustatud ja laulavad neile hosianna. Künnap, keda saksa sõjavõimud hakkavad taga kiusama, põgeneb alevist. Mõõdub kuid. Irma saab saksa leitnandilt Tottermoullilt Tallinnast kirja, milles viimane teatab, et Künnap on Tallinnas tabatud ja põgenemiskatsel lastud maha. Mõõdub jälle kuid. Spinne on jäänud pankrotti. Et vanemate ainelist seisukorda parandada, abiellub Irma viimaks, kuigi vastu enda tahtmist, rahaka Blatthausiga. Irmat külastab ta endine teenija Netti, kes elab Tallinnas. Netti teatab, et ta on kohanud alles hiljuti Tallinnas Künnapit. Selgub, et Künnapit surmateade on vale ja sepi-setud Blatthausenilt, kes seega Irma sai endale. See teade on Irmale rabav. Blatthauseneile tulevad võõrad, äkki ilmub sinna ka keegi viuldaja. Selleks osutub Künnap. Irma tunneb ta ära, teeb perekonnas revolutsiooni, lah-kub oma mehe juurest ja läheb ära ühes Künnapiga.

Vidriku parun.

Rahvatükk kolmes vaatuses. Andres Särevi dramatiseering A. Tammani romaani järgi. Tegelasi: 8 m., 6 n. Dekoratsioon üks: talu õu.

Mäe-Vidriku talu peremees Jaak on ümbruskonna rikkaimaid ja kangeimaid mehi. Ta talu on kõigiti korras, pole millestki puudust. Jaagu suurimaks sooviks on — saada mõisnikuks, ja seda mitte uhkuse ega ahnuse pärast, vaid kättemaksuhimus Laupa parunile, kes oli Jaagule noores eas lõõnud kord rusikaga näkku. Paruni teguviis kipitab alati Jaagu südames ja õhutab teda saama kord ka paruniks. Selle sihiga Jaak koolitabki oma lapsi ja katsub laiendada oma talu piire. Ta ostab ära ka Ala-Vidriku talu ja tahaks oma talu krundiga ühendada ka Aljaku talu. Sellekski oleks häid võimalusi sel teel, et ta poeg Kustas abielluks Aljaku ainsa peretütrel Juulaga. Kustas aga armastab Tilti Liisit, kes on aga vaene. See ei meeldi vanale Jaagule. Nii tekib isa ja poja vahel lahkkelisid. Jaagu ilusad kavatsused kipuvad nurjuma. Ühel päeval külastab Jaaku ta vana koolivend Pärn ja teatab Jaagule meelepärase uudise: ta olevat kuulnud, et Murumäe mõisnik von Lessart olevat pankrotis ja kavatsesvat oma mõisa müüa ära ja nimelt mõnele eest-lasele, just teiste mõisnike kiuste, kes olevat teinud talle ülekohtu. Jaak hakkab selle teadaande põhjal mõisaost-mise asjus salaja tegutsema. Kellelgi pole sellest aimu. Et saada mõisaostmiseks raha, müüb ta oma talud maha. Kogu ümbruskond, kes sõimas Jaaku alati „Vidriku paruniks“, on arvamisest, et Jaak on pankrotis, ja ta rõõm on suur. Kui aga ühel päeval Jaagule linnast notaarilt saabub Murumäe mõisa ostuleping, on kõigi imestus suur. Kõik peavad tunnistama, et Jaagust on saanud siiski pä-ris mõisnik, „Vidriku parun“, kelleks teda sõimati. Nüüd, kus Jaagu soov on täitunud, on ta nõus, et ka Kustas abiellub Liisiga.

ED. KANA. 24

3. jaan. s. a. pühitses n.-k.-k. oma viiendat aastapäeva.

Üksikud naiskoondused tekkisid küll kaitseliidu juure juba mõni aasta varem. Rajava tähtsusega naiskodukaitse organisatsioonile on aga 3. jaan. 1929. a. Sel päeval oli koos esimest korda naiskodukaitse kongress — määrati organisatsiooni suund ja eesmärk.

3. jaanuaril viie aasta eest oli kogunenud kokku üle maa nii palju vaimustatud kodukaitse tegelasi, et avarad ohvitseride keskkogu kasiino ruumid neid vaevalt mahutasid.

Koosolijad viisid kaasa kohtadele palju vaimustust, julgust ja jõudu.

Igal pool algas hoogsalt töö — Petseri piiriäärsest kolgastest Sõrve saareni — igal pool olid ametis kodukaitsjad naised.

Samade juhtnööride järgi töötati igal pool.

Töö jagunes esiteks kaitseliidu aitamise tööks ja teiseks rahvuskultuuriliseks tööks.

Mõlemail aladel on saavutatud viie aastaga häid tulemusi. Ei taha siinkohal loetella kuivi arve — seda tehakse teisel ligemas tulevikus, nimetan vaid, et viie aastaga on toilitustatud n.-k.-k. poolt ja kulul 250.000 toilituspäeval kaitseliitlasi ja sellele on kulutatud ligikaudu 750.000 kr., seega on toilituspäev keskmi-

selt maksnud 30 senti (1929., 1930., 1931. a. oli toilituspäev keskmiselt kallim ja 1932. a. odavam kui 30 s.).

Arvud 250.000 ja 750.000 kr. on juba küllalt aukartust äratavad. Niisama imposantsed on ka arvud sanitaar- ja varustusosal.

Viie aastaga on naised üle maa õppinud ära masinotoilituse. Igal pool osatakse täpselt kalkuleerida, valmistada eelarveid massitoilitustamisele, käsitada väljakatlaid, jagada toitu tuhandeile.

Samuti on oma kutse kõrgusel n.-k.-k. sanitaar-personaal.

Kuna „Kaitse Kodu!“ lugejaskond koosneb peamiselt kaitseliitlastest või kaitseliidule lähedal seisjast isikuist, siis on neile niikuinii tuttav n.-k.-k. töö kaitseliidu abiorganina ega ole põhjust selle juures pikemalt peatuda. Julgen siinkohal veel tähendada, et see n.-k.-k. töö leidis täielise tunnustuse härra kindral Roska tervituskõnes n.-k.-k. viiendal aastapäeval.

N.-k.-k. seltskondlikul töö on üks eesmärk — omariikluse aate süvendamine — seega täiel ulatusel ka kodukaitse töö.

Teed ja eesmärgid, kuidas ülalnimetatud aadet teostada, on olnud väga mitmekesised.

Küll on n.-k.-k. jaoskondade poolt kriipsutatud alla riikliku tähtsusega päevi, neid väärikselt pühitsedes;

austatud vabadussõjas langenute mälestust, korraldades nende haudu, aidates kaasa mälestusmärkide püstitamisel; on elustatud ununema kippuvaid rahvakombeid, virgutades rahvariie te kandmisele, äratades huvi rahvatantsu ja rahvamängude vastu; on levitatud teadmisi oma maa ja rahva kohta, missugune ala meie vanemale, vene koolist tulnud, põlvele on vähe tuttav.

Ei jõua loetella kõiki algatusi ühe eesmärgi saavutamiseks — omariikluse aate arendamiseks!

Saades kokku n.-k.-k. esinaiste päevadel või asemike kogu koosolekuil üle maa kokkutulnud n.-k.-k. tegelestega ei suuda imestada seda leidlikkust, missugusega siin ja seal osatakse otsida ja leida ikka uusi ja uusi teid sama eesmärgi saavutamisel — küll on korraldatud loenguid, peoõhtuid, ekskursioone, näitusi ja kursusi, rajatud näite-, võimlemis- ja rahvatantsutruppe, laulukoore jne.

Kõik „Kaitse Kodu!“ lugejad on kindlasti ühel või teisel alal puutunud kokku n.-k.-k. rahvuskultuurilise tööga, ja loodan kindlasti, et n.-k.-k. töö ka sel alal on leidnud „Kaitse Kodu!“ lugejaskonna täielise tunnustuse.

N.-k.-k. töö ühtlustajaks ja juhtivaks organiks on n.-k.-k. keskjuhatus Tallinnas. Sinna kuuluvad esinaine ja kuus liiget, kelledest kaks on Tallinnast, 4 provintist. Kontakt keskjuhatus vahel ja kohtadel on loodud esinaiste ja asemike kogu koosolekute kaudu. Esinaiste koosolekuid peetakse vajaduse järgi, asemike kogu koosolek on üks kord aastas.

N.-k.-k. algaastail peeti esinaiste koosolekud kohtadel kahel põhjusel — esiteks loodi välispoolt tulnud külaliste kaudu elevust kohtadel, teiseks süvenes n.-k.-k. töö selle kaudu, et nähti-kuuldi tegelikult seda, mida teevad teised. Peab tunnistama, et need esinaiste koosolekud olid alati viljakad ja andsid koosolnuile kaasa palju värskust ja entusiasmi.

Pealeselle on n.-k.-k. keskjuhatus korraldanud igal sügisel n.-k.-k. tegelasile 2—3-päevase kursuse, missugusel on leidnud käsitlemist aktuaalsemaid päevaküsimused. Nii on kursustel käsiteldud massitoitlustamist, sanitaarala korraldamist, pidude korraldamist ja kodukaitse eesmärkidele vastava pidude kava koostamist, kõnelemis- ja esinemiskunsti, n.-k.-k. asjaajamist ja arvepidamist. Noorte organiseerimisele kui eriti tähtsale alale n.-k.-k. töös oli pühendatud kogu kursus 1931. a. sügisel.

Tegelikeks harjutusteks kõikidel ülalnimetatud aladel on kujunenud n.-k.-k. suvelaagrid 1931. ja 1932. a. Ühes sellega olid need suvelaagrid ka veel massilise kokkusaamise kohaks n.-k.-k. tegelasile. Ühiselu ja omavaheline mõtetevahetamine n.-k.-k. tegelasil aitas kaasa sisemise distsipliini kõvendamiseks n.-k.-k. peres. Kindlasti omavad need suvekursused üli suure tähtsuse töö ühtlustamisel ja süvendamisel. Viis aastat n.-k.-k. tööd on möödunud nagu üks päev.

Organisatsioon on jõudnud välja otsivaist lapsekingadest — on muutunud täisealiseks, teab selgesti ja kindlasti, missugused on ta töö eesmärgid, on leidnud juba kindlad töömehoodid — tuleviku töö on vaid jatkata ja süvendada neid ilusaid sihte, missugused seadis üles n.-k.-k. esimene kongress. 13.000 n.-k.-k. tegelast

on võtnud omaks samad aated. Nende eesmärgiks on, et need aated saaksid kogu meie rahva aadeteks.

Möödunud aasta novembri ja detsembri kestes pühitsesid kõik n.-k.-k. ringkonnad oma viiendat aastapäeva.

2. ja 3. jaan. tulid üle maa kokku n.-k.-k. ringkondade esinaised, et ühiselt mälestada n.-k.-k. viiendat aastapäeva. Selleks oli korraldatud n.-k.-k. keskjuhatus poolt kontsert-jumalateenistus Kaarli kirikus. Jutlustaja praost Vestrén-Doll Viljandist väljendas liigutavalt ilusalt n.-k.-k. mõtte, valides oma jutluse teemiks pühasõna naisest, kes otsis kaotatud deenari-raha. Samasugused otsijad on ka n.-k.-k. liikmed. Rahal, mida nad otsivad, on ühel pool rahva au ja teisel jumala kiitus.

Jutluse läbi tekitatud pühalikku meeleolu aitasid süvendada jumalateenistuse kontsert-osa ja Tallinna ringkonna pühalik töötuse andmine.

3. jaan. peeti n.-k.-k. esinaiste koosolek, missugune oli peamiselt pühendatud sisedistsipliini küsimustele. Samuti pühendati suurem tähelepanu üksikuile põhikirja ja kodukorra punktidele, missugused 5-aastaste kogemuste järele tundusid puudulikeks või n.-k.-k. tööd takistavain.

Samal päeval kell 20 ühinesid Tallinna kokkutulnud kui ka Tallinnast eemal viibivad n.-k.-k. tegelased ühiseks pereks Estonia kontsertsaali (kogu aktuse kava anti edasi raadioteel).

Aktuse avas n.-k.-k. lugupeetud esinaine pr. M. Raamot, sellele järgnes meie rahvuskangelase kindral Laidoneri pidukõne, siis n.-k.-k. sekretäri pr. A. Tõrvand-Tellmanni ülevaade tegevusest ja tervitused eesotsas kaitseministri kindral Tõnissoni ja kaitseliidu ülemal kindral Roskaga. Kogu aktus kujunes suureks n.-k.-k. tunnustamise ja ülistamise avalduseks. Alates meie vabadussõjaaegsest vägede ülemjuhatajast kindral Laidonerist, kaitseministrist kindral Tõnissonist ja kaitseliidu ülemast kindral Roskast kajatas kõikide kõnelejate ja tervitajate suust üksmeelselt n.-k.-k. tunnustamist ja kiitust.

Kui töötades kohtadel ja põrgates kokku sealjuures nii mõnigi kord tegeliku elu raskustega kippus hinge tükki kahtlus töö eesmärgist ja otstarbest, siis kõned ja tervitused n.-k.-k. viiendal aastapäeval peletasid eemale kõik kahtlustandid, rahuldus- ja uhkustunne asus asemele. N.-k.-k. näis nii rikkana, kuid — kellele on antud, sellelt ka nõutakse. Tõsisemalt kui varem peab n.-k.-k. edaspidi suhtuma oma ülesandele, süvendama ja distsiplineerima oma tööd. Kindlasti ei ole see talle raske, sest seal, kus on armastust töö vastu, pole üksi ülesanne raske, ja mis muu kui armastus kodumaa vastu, usk kodukaitse aatesse kogus 13.000 eesti naist kodukaitse ridadesse, annab jõudu ja püsivust ta juhtivaile tegelasile eesotsas keskjuhatuses esinaine pr. M. Raamotiga.

Kõik kodukaitse tegelased, oleme ühises kindlas usus, et järgmised viis aastat viivad meid mitme võrra lähemale kodukaitse aate eesmärgile. Selleks jatkugu kõigil parimat tahet, julgust ja jõudu.

—ar.

I diviisi suurtükiväe juhatuse ja 1. suurtükiväe grupi XV aastapäeva puhul

I Eesti suurtükiväe brigaadist I diviisi suurtükiväeni ja 1. suurtükiväe grupini

„Kaitse Kodu!“ kirjutanud kol. G. LEETS, I diviisi suurtükiväe ülem

I diviisi suurtükiväe juhatuse ja 1. suurtükiväe grupp põlvenevad rahvuslikust „I-st Eesti suurtükiväe brigaadist“, kelle järglaseks pärast saksa okupatsioonivõimu kokkuvarisemist Eestis tuli „1-ne suurtükiväe polk“. Seepärast I diviisi suurtükiväe juhatuse ja 1. suurtükiväe grupi eluiga algab rahvusväeosade loomise ajaärgul I-es Eesti suurtükiväe brigaadis (13. XII 1917 — 5. IV 1918), kandub vabadussõjas 1-sse suurtükiväe polku (21. XI 1918 — 1. V 1920) ja kestab hiljem, rahu-aastail, 1-es suurtükiväe rügemendis (1. V 1920 — 15. III 1924) ja I diviisi suurtükiväes (alates 15. III 1924), kelle ühe üksusena püsib 1. suurtükiväe grupp alates 15. III 1924 tänapäevani.

I-se Eesti jalaväe diviisi ülemaks käsk eesti suurtükiväelaste kogumiseks erilisse üksusse leiab teostamist 13. detsembril 1917. Sel päeval ilmub Haapsalus käskkiri 1-sele Eesti jalaväe polgule nr. 251, millega polgu juures diviisiülema käsul formeeritakse „suurtükiväelaste komando“, arvates 13. detsembrist 1917. a. Diviisiülema korraldus, mis paneb nurgakivi esimesele eesti suurtükiväe üksusele ja mis avaldatakse 1. polgu käskkirjas nr. 251, kõlab sõnasõnalt järgmiselt: „Kõik suurtükiväelased kõikidest Eesti polkudest ja Eesti tagavarapataljonist eraldada ja üle viia 1-sse Eesti jalaväe polku. 1-se Eesti jalaväe polgu ülemal moodustada suurtükiväelastest eriline komando. Komando eesmärk — olla kaadriks Eesti suurtükiväe vormeerimisel.“

Seega 13. detsember 1917 kujunes Eesti suurtükiväe sünnipäevaks.

Juba kahe päeva pärast, 15. detsembril 1917, antakse Haapsalus, Palivere ja Risti jaamades ja Koloveres vene 45. suurtükiväe brigaadi poolt eestlasile üle 24 välisuurtükki, kal. 76,2 mm, mud. 1902, varustus, suurtükipark laskemoonaga ja 260 hobust.

Kuni 1. jaanuarini 1918 võeti üle kolm patareid vene 45. suurtükiväe brigaadist (patareid nr. nr. 1, 3 ja 4) ühes suurtükikidega, hobustega ja varustusega ja

laskemoonapark vene 44. suurtükiväe brigaadilt. Eesti suurtükiväelased jaotati nimetatud patareide vahel.

3. jaanuaril 1918 kindralstaabi polkovnik Andres Larkka saab ülemkomiteelt ettekirjutuse sõita Haapsalusse, asuda seal I-se Eesti suurtükiväe brigaadi ülema ametikohale ja alustada brigaadi formeerimist.

I-se Eesti suurtükiväe brigaadi elu võib jaotada kahte perioodi: I periood — vene võimu ajajärk 13. detsembrist 1917 kuni 23. veebruarini 1918 — ja II periood — ajajärk iseseisvuse väljakuulutamise järele 24. veebruarist kuni 15. aprillini 1918.

I perioodil jaanuarikuu jooksul formeeriti viis patareid. Patareid nr. 1 ja nr. 3 asusid Haapsalus, patareid nr. 2 Valingu mõisas Keila juures, patareid nr. 4 meeskond ja hobused Haapsalu ligidal Kiltsi mõisas ja suurtükid Haapsalus, patareid nr. 5 Tartus, brigaadi laskemoonapark Koloveres mõisas.

Brigaadi juhatuse eesotsas polkovnik A. Larkaga asus Haapsalus Mere tänaval.

I divisjoni ülemaiks määrati 17. jaan. alampolkovnik G. Feofanov, divisjoni adjutantiks lipnik K. Rostfeldt.

Patareide ülemaiks määrati: nr. 1 — alamleitnant H. Maim (12. 01.); nr. 2 — leitnant H. Kauler (15. 01.); nr. 3 — esmalt lipnik K. Rostfeldt (12. 01.) ja hiljem leitnant Veidenbaum (15. 01.); nr. 4 — staabikapten K. Tiitso (16. 01.); nr. 5 — alamleitnant K. Einbund (14. 01.) ja hiljem staabikapten P. Tenno.

20. jaanuaril oli brigaadis: patareis nr. 1 — 6 suurtükki, 317 meest ja 126 hobust, patareis nr. 2 — 6 suurtükki, 118 meest ja 177 hobust, patareis nr. 3 — 6 suurtükki, 88 meest ja 75 hobust, patareis nr. 4 — 6 suurtükki, 195 meest ja 118 hobust, patareis nr. 5 — 2 suurtükki, 83 meest ja 0 hobust. Koosseisu järgi pidi igas patareis olema 6 suurtükki, 219 meest ja 186 hobust. Kokku oli 20. jaanuaril brigaadis 21. ohvitseri (ühes arstide ja ametnikega), 801 sõdurit ja 456 hobust. Isiklik koosseis kasvas iga päevaga —

Kindral A. LARKKA, I Eesti suurtükiväe brigaadi ülem 1918. a.

näiteks patareis nr. 2 oli 25. jaanuaril juba 168 sõdurit.

Brigaadi üksused elasid päevast päeva, korraldasid end, täiendusid varustusega ja relvadega. Käidi toimkonnas, peeti jõudumööda õppusi.

Jaanuari lõpul ja veebruaris hakkab enamlik valitsus ikka aktiivsemalt Eesti rahvusväeosade vastu võitlema. Veebruaris otsustab „Eesti töörahva ja sõjaväelaste täidesaatev komitee“ likvideerida Eesti sõjaväeosad ja formeerida nende asemele punakaardi. 17. veebruaril tullakse Haapsalusse likvideerima 1. Eesti jalaväe polku ja 1. Eesti suurtükiväe brigaadi. Kuid enamlik võim ise kaob mõne päeva pärast: 21. veebruaril tuleb saartelt Haapsalusse saksa sõjavägi. 21. ja 22. veebruaril, sellekohase korralduse järgi, läheb brigaadi meeskond laiali, viies kaasa suurema osa varustust, paremad hobused, rakmed jne. Osa hobuseid ja ülejäänud varustus antakse patareiulemate poolt kohalikele vallavalitsustele allkirja vastu üle, osalt jäetakse üksikute valvurite hoole alla.

Sellega lõpeb esimene periood 1. Eesti suurtükiväe brigaadi elus.

24. veebruaril 1918 enamlased lahkuvad Tallinnast. Samal päeval kuulutatakse välja Eesti vabariik. 25. veebruaril ilmuvad Tallinna saksa sõjaväeosad. 26. veebruaril I Eesti jalaväe diviis kogutakse uuesti kokku ja 28. veebruaril ilmub jälle käskkiri Eesti diviisile. Saksa okupatsioonivõimud esialgu ei seganud endid Eesti rahvusväeosade ellu.

I Eesti diviisi etteotsa astub senine I Eesti suurtükiväe brigaadi ülem kindralstaabi polkovnik A. Lark a, kuna suurtükiväe brigaadi ülema k. t. määratakse vanem patareiulem staabikapten K. Tiitso. Brigaadi juhatus kolib Tallinna (Narva maanteele 48), kuhu mõne päevaga koonduvad uuesti eesti suurtükiväelased ja kuhu tuuakse kokku osa brigaadi varandusest. Suurema osa varandusest Haapsalus, Keilas ja Koloveres omandasid sakslased.

1. märtsil 1918 saksa kohaliku korpuse ülem kindral v. Seckendorff annab käsu I Eesti jalaväe diviisi uuesti kokkukutsumiseks.

15. märtsil kuulub jälle I-sse Eesti suurtükiväe brigaadi 36 ohvitseri (ühes arstide ja ametnikega) ja 430 sõdurit. 18. märtsiks moodustatakse brigaadis üks suurtükiväe divisjon (patareid nr. nr. 1—4), mis koosneb ohvitseridest ja sõdureist, kuna suurtükke sakslased brigaadile ei anna. 24. märtsil formeeritakse juure veel kaks patareid (nr. nr. 5 ja 6).

20. märtsil ilmub saksa korpuse kindralilt v. Seckendorff'ilt käskkiri, millega Eesti diviisil kästakse minna laiali 5. aprilliks.

Kuni 1. maini jäävad töötama likvideerimiskomisjonid.

Alates 13. detsembrist 1917 kuni 5. aprillini 1918 käis I-st Eesti suurtükiväe brigaadist läbi üle 1500 suurtükiväelase-sõduri ja ligi 50 suurtükiväe ohvitseri, arsti ja ametnikku. Brigaadi ülemaiks olid: kindralstaabi polkovnik A. Larka 03. 01. 18 — 24. 03. 18 ja staabikapten K. Tiitso 24. 02. 18 — 05. 04. 18.

5. aprillil katkeb teist korda 1. Eesti suurtükiväe brigaadi eluniit. Kolmandat korda brigaadi suurtükiväelased kogunevad kokku 21. novembril 1918, et astuda välja iseseisvaks saanud kodumaa kaitseks — nüüd juba I suurtükiväe polgu nime all, mida juhatab kapten Hugo Kauler.

Okupatsioonivõimu langemisega ja enamlaste sisetungimisega Eestisse asuti uuesti formeerima suurtükiväe üksusi. Nii pidi kuuluma I jalaväe diviisi koosseisu I suurtükiväe polk.

Suurtükiväelaste kogumine Tallinna algas novembri keskel. 21. novembril määratakse I suurtükiväe polgu ülemaks kapten H. Kauler, kes asub kohe polgu formeerimisele. Juba 21. novembril ilmub esimene käskkiri „Päevakäsk I-le suurtükiväe polgule nr. 1“. Polgu formeerimine algab Tallinnas.

Suurtükiväe formeerimine lühikese aja jooksul kujunes väga raskeks ülesandeks. Seda mitte üksi väljõpetatud ja „kokkutõotatud“ erimeeskondade vähesuse pärast, vaid puudus kõige olulisem — suurtükid, laske-moon, sihtimis- ja laskeabinõud, suurel määral ka sidevarustus, hobuste rakmed, sadulad jne.

Suurtükide suhtes pööruti Soome poole. Sealt, tänu soomlaste vastutulelikkusele, toodi 1918. a. detsembri esimesel poolel Tallinna vanu vene 1895. a. tüüpi välikahureid kaliibriga 3,42". Sõjaministri käsul lähetab polguülem 24.—26. novembril Narva 9 ohvitseri I-st suurtükiväe polgust (leitnandid G. Leets, H. Maim, A. Rattiste, A. Tenno; nooremleitnandid E. Luha, G. Nieländer, K. Rostfeldt; lipnikud M. Grossholm, K. Terras). Nende ülesandeks oli patareide formeerimine sakslasilt ülevõetud suurtükkidest. Kuid sakslased suurtükke üle ei annud.

I-se suurtükiväe polgu ohvitserid võtavad „jalameestena“ osa esimesest vabadussõja lahingust 28. novembril Narvas, kus leitnant G. Leets saab kahe püsi-kuuliga esimesena vabadussõjas haavata, lahingus Joala väljal. Nii luhtusid lootused suurtükide ülevõtmiseks sakslasilt Narvas. Rakveres õnnestub küll 9. detsembril maalt lahkuvailt sakslasilt kavalusega saada kätte 2 kiirlaskjat välikahurit, 77 mm, mud. 1916, ühes 168 padruniga ja tehnilise varustusega. Üldiselt aga tuli esialgu piirduda Soomest saadud vananenud tüüpi mittekiirlaskjate vene suurtükkidega.

29. novembril määratakse patarei nr. 1 ülemaks leitnant O. Palu. Patarei nr. 1, end. Aafrika kasar-muis, omab alul tagavarapatarei ilme — temasse koondatakse kõik suurtükiväelased-sõdurid, sinna tuuakse kokku ka suurtükiväeline varustus, hobused.

1. detsembril on polgus 19 ohvitseri, 2 arsti, 2 ametnikku ja 68 sõdurit; 6. detsembril aga juba 28 ohvitseri, 2 arsti, 2 ametnikku ja 158 sõdurit. Isiklik koosseis kasvab iga päevaga.

Muret tekitas varustuse soetamine. Otsiti läbi piinliku hoolega kõik Tallinna laod. Koguti igasugu jäänuseist voorivarustusi, hobuseriistu, sidevarustust jne.

28. novembril 1918 algas vabadussõda. Meie vähearvulised kaitseväe osad, olles formeerimise ajajärgus, ei suutnud alul venelaste pealetungi tõkestada ja olid sunnitud ülivõimu survele taanduma. Tarvidus suurtüki-

Kolonel H. KAULER, suurtükiväe inspektor, 1-se suurtükiväe ülem vabadussõjas

läbi viia. Töö kestab päeval ja ööl. Juba 13. detsembril kell 1000 on patareid formeeritud, ta laaditakse rongile ja kell 1700 saadetakse Viru rindele. Patareid koosneb 3 ohvitserist, 103 sõdurist, 40 hobusest, 4 suurtükist.

Teel Rakveresse varitseb patareid nr. 2 eseloni hädaoht: Ülemiste lähedal lendab kurja käe läbi õhku raudteesild eseloni viimse vaguni taga. Riigiäraandjail oli kavatsus hävitada patareid veel enne rindele jõudmist. Kuid see ei õnnestunud. Patareid jõudis Rakveresse 13. detsembril kell 2400 ja 14. detsembril kell 0800 oli juba Rägavere mõisa rajoonis lahinguväljal (5. jalaväe polgu juures). Samal päeval ta avab esimest korda tule Rägavere mõisale tungivate venelaste ahelike pihta. Hiljem patareid võtab osa taandumislahinguid üheskoos 5. jalaväe polgu osadega Rakvere alt kuni Jägala jõe jooneni. Alates 5. jaanuarist ta võtab osa pealetungilahinguid ja liigub lahinguid lüües Narva poole lõuna pool raudteed kuni Samokrassini. Patareid toetab edasitungi üle Narvoova ja lõpetab oma sõjategevuse Sala küla juures, lüües tagasi 1919. a. sügisel vaenlase vihaseid kallaletunge meie seisukohtadele Luuga jõe läänekaldal.

I-se suurtükiväe polgu patareid nr. 3 formeeris rindel rühmade kaupa staabikapten H. Laretei ja leitnant A. Rattiste juhatusel. Staabikapten Laretei sai Viru rinde juhatajalt kindral A. Tõnisson'ilt käsu 9. detsembril formeerida patareid. Oh-

väe järele rindel muutus ikka suuremaks. Nõuti kiire korras patareide väljasaatmist. Algab kiirendatud korras patareide formeerimine.

12. detsembril määratakse I-se suurtükiväe polgu patareid nr. 2 ülemaks staabikapten J. Tõnisson, kes saab käsu patareid formeerimine kiiresti

Kol. G. LEETS, I diviisi suurtükiväe ülem, esimene haavatu Vabadussõjas

vitsere ja mehi patareid sai I-st suurtükiväe polgust ja osalt ka 4. jalaväe polgust. Sakslasilt saadi Rakvere jaamas 2 kiirlaskjat suurtükki ühes tarvilise varustusega. 10. detsembril oli I rühm valmis ja saadeti Narva poole teele. Juba 12. detsembril kell 0800 jõudis ta Raudna külla, kust samal päeval tulistas vaenlast.

Patareid nr. 3 teise rühma formeeris leitnant A. Rattiste Rakveres 10. detsembril hommikul, saades 2 kahurit I-st suurtükiväe polgust. Mehed ja hobused andis 5. jalaväe polk. Juba 11. detsembril sõidab rühm Rägavere mõisa. Rühmas oli 2 ohvitseri ja 34 sõdurit. 12. detsembril asuti 5. jalaväe polgu ülema käsul Väeküla Liiva kõrtsi juure tulepositsioonile ja tulistati sealt Ulvi ja Põlula mõisais asuvat vaenlast. Hiljem vahetas rühma ära Tallinnast päralt jõudnud patareid nr. 2. Nii oli siis patareid nr. 3 see, kes väljapatareidest esimesena vabadussõjas tulistas vaenlast.

Rakvere juurest algab patareid koos jalaväe osadega taandumist Tallinna poole ülekaaluva vaenlase ees. Pealetungi alates 6. jaanuaril liigub aga koos 4. ja 5. jalaväe polkudega ja 2. soome kompaniiga Narva rajooni, jäädes seal tulepositsioonile Mustajõe ja Auvere küladesse. 28. jaanuaril lahkuvad patareidülem staabikapten H. Laretei ja asemele tuleb leitnant A. Rattiste.

Sügisel 1919. a. patareid elab üle kibeda päevi lahinguis Jamburgi ja Aleksandrovskaja Gorka rajoonis. Tulistatakse päevad ja ööd. Patareidile on eriti raske päev

Kol.-leitn. E. TOFFER, 1. suurtükiväe grupi ülem

23. november, mil lastakse 21 minuti jooksul 627 mürsku, kuid mille tõttu ka vaenlane tagasi tõrjutakse ja seisukord päästetakse.

1. suurtükiväe polgu patareid nr. 1 (leitnant O. Palu) formeerib teisi patareid ja sõidab ühes I diviisjoni ülemkapten H. Bre-

d e g a 26. detsembril rindele, peatudes esialgu Aegviidus ja hiljem astudes võitlusse Tapa lähedal. Diviisiüleml määrab patarei nr. 1 1-se jalaväe polgu juure. Patarei asub tulepositsioonile Rummu mõisa, kuhu jääb üldise pealetungi alguseni. Alul ta tegutseb Narva suunas, toetades edasilikuvaid jalaväeosi. Suvel 1919. aastal ta võtab osa lahinguist sakslastega Võnnu all ja teeb kaasa Landeswehri-sõja, kust ta jälle tuuakse tagasi Narva rindele.

1. suurtükiväe polgu patareid nr. nr. 1, 2 ja 3 püsivad I diviisis ka pärast vabadussõda ja kuuluvad praegu I-se suurtükiväe grupi koosseisu samade numbritel all.

1. suurtükiväe polgu patarei nr. 4 formeerib leitnant H. Maim ja patarei tegutseb II diviisi piirkonnas Tartu suunas koos 2. jalaväe polguga.

1. suurtükiväe polgu patarei nr. 5 ülemaks määratakse 6. detsembril 1918. a. kapten J. R o s k a. Patarei formeeritakse Tallinnas ja saadetakse rindele Viljandimaale. Seal ta võitleb koos 3. jalaväe polguga Karksi, Taagepera, Mõisaküla, Kärstna, Helme, Tõrva, Valga, Stakelni all. Patarei tegutseb kahes rühmas, üks kapten J. R o s k a g a ja teine leitnant G. Leetsiga.

Jaauari- ja veebruarikuus patarei saab uued moodsad suurtükid ja tegutseb edukalt Lätimaal, võttes osa paljudest raskeist lahinguist. Patarei töötab koos 3. jalaväe polguga, hiljem ka 6. jalaväe polguga, teeb kaasa kõik lahingud ja jõuab välja kuni Düünani ühes 1. ja 2. ratsaväe polguga ja 1. jalaväe polgu I pataljoniaga. 1919. a. sügisest peale ta võitleb Narva rindel.

Patarei püsib tänapäeval 1-se suurtükiväe grupis patarei nr. 4 nime all.

1. suurtükiväe polgu patarei nr. 5 formeeritakse detsembris 1918 Tallinnas leitnant R. L e s s e l i poolt, saadetakse välja Paide suunas ja sealt edasi Petseri sihis. Veebruaris 1919 ta liidetakse 2. suurtükiväe polguga. Pärast vabadussõda patarei likvideeritakse.

Ühel ajal patareidega formeeriti Tallinnas ka 1. suurtükiväe polgu staap, side- ja muusikakomandod. Polgu adjutandiks määrati leitnant G. Kromel, sideülemaks leitnant Mölder ja orkestrijuhiks kapellmeister Arro.

10. veebruaril polgu staap sõidab Viru rindele I diviisi ülema käsutusse. Polguülem kpt. H. Kauler nime-

tatakse I diviisi suurtükiväe ülemaks, s. o. temale allutatakse operatiivselt kõik suurtükiväe üksused Viru rindel.

Vabadussõja kestes 1-se suurtükiväe polgu patareiline koosseis muutus sagedasti. Üldse on 1-se suurtükiväe polgu koosseis mitmesugusel ajal võidelnud kokku 18 patareid. Polgu patareid panid aluse sõja alul 2-le ja 3-le suurtükiväe polgule II ja III diviisis.

Rahua ajal, pärast sõjaaegsete patareide likvideerimist jäävad polku püsima väljapatareid nr. nr. 1, 2, 3 ja 17 (kelle nimedeks 1. jaanuaril 1919 olid 1. suurtükiväe polgu patareid nr. 1, 2, 3 ja 5). Need on praegu 1-se suurtükiväe grupi patareid nr. 1, 2, 3 ja 4 — meie kaitseväe vanimad patareid, kes läbi teinud vabadussõja algusest lõpuni.

1. suurtükiväe polk nimetatakse 1. juunil 1920 „1-ks suurtükiväe rügemendiks“. 15. märtsil 1924 rügement formeeritakse ümber „1. diviisi suurtükiväeks“. Diviisi suurtükiväe ülemaks määratakse major G. L e e t s, kuna senine rügemendiülem kolonel-leitnant H. K a u l e r viiakse uuele ametikohale Tallinna. I diviisi suurtükiväe koosseisu kuuluvad 15. märtsist 1924 „1-ne suurtükiväe grupp“ ja „2-ne suurtükiväe grupp“; viimane oli sõjaaegne kapten G. V e s t e l i „II kindluse raske suurtükiväe divisjon“.

Kokkuvõttes praegune 1-ne suurtükiväe grupp — vabadussõjaaegse 1-se suurtükiväe polgu järglane — võttis osa vabadussõjas otsustavaist lahinguist kõigil rindel, nii põhjas kui ka lõunas — Rakvere, Narva, Jamburgi, Krasnaja Gorka, Viljandi-Valga-Stakelni, Tartu, Võru-Marienburgi-Kreutzburgi, Võnnu-Riia suundades.

Ennastalgavalt toetades oma relvadega jalaväge tegid patareid raskeimaiski olukordades kõik, mis teha andis. Mõnigi kord isegi rohkem kui seda julgeti nõuda. Patareide sõjategevuse päevikuis võime korduvalt lugeda, kuidas patareid on vaenlase jalaväge tulistanud kartetšidega kõige lähemalt distantsidelt. Ei ole vähe vabadussõjas juhtumeid, kus ühe või teise jalaväe osa edu pealetungil ja kaitsel oli tingitud patareide kiiduväärsest tegevusest.

I diviisi suurtükiväest ja tema algüksustest võrsunud kaitseväelasile annetati vabadussõjas ülesnäidatud vahuse ja sõjaliste teenete eest vabadusristid 53 isikule, tasuta maa 61 isikule ja prii kool kuni kõrgema õppeasutuse lõpetamiseni 52 isikule.

Ühisel nõul ja jõul

KAUNEIMA KAVATSUSE TEOSTAMISELE

KAITSELIIDU PEALIKUTE KOOL?!

Kaitseliidu peastaabis on praegu käsil kibe õppeala korraldamine. Tehakse suurt ja põhjapanevat tööd: koostatakse õppekavu ja õppemäärusi, mis oleksid aluseks ja suunanäitajaiks kaitseliidu sõjalisele väljaõppele ja tegevusele.

Igale kaitseliitlasele näidatakse kätte ta osa kaitseliidu töös: mida teha ja kui palju. Kaob ära alatine ühe koha peal tammumine.

Esimesed pääsukesed sel alal on malevaisse juba välja lennanud. Juhendid õppuste liigitamiseks ja õppe-

kavade koostamiseks malevais ja nende allüksustes on kohtadel käes.

Valmimisel on töö- ja õppekava. See on suur määrustik, milles on puudutatud iga tegevusala.

Lühikesel ülevaatel torkavad silma:

- algajate kaitseliitlaste õppekava,
- malevlaste õppekava ja

— terve rida õppekavu eriuksuste ja eriteenistuste tarvis, nagu: r.-kuulipildurid, suurtükimehed, suusk-ratturid, sidemehed, gaasikaitsemehed.

Igale erialale on nähtud ette veel mitu kava:

— reamalevlaste väljaõpe,
— jaopealike ja nende abide (nooremate all-ohvitseride) väljaõpe,

— rühmapealike ja nende abide väljaõpe jne.

Pealeselle veel erilised pealike väljaõpped.

Kokkuvõttes kaugelt üle paarikümne ala, mil tuleb erilisel tegutseda, et kaitseliidu sõjalist võimet hoida vajalisel kõrgusel. Osa õppusi on tarvis korraldada eranditult kõigile üksustele, osa ainult teatavale üksustele, siis teatavad õppused erialalistele meestele ja pealikele, milliseid saab grupeerida üksuste kaupa.

Tegevus on äärmiselt mitmekesine ja laialdane, kuid tagant tõukab liigagi mõjuv põhjus — seda kõike peab tegema!

Kergib tahtmatult üles küsimus: kas seda suudetakse? Kas suudetakse teostada kõik need ilusad ja vajalised kavatsused?

Arvestades praegust olukorda ja töökorraldust oleks see küll malevale vägagi raskeks pähklik, kui ei taheta leppida ainult „numbri täitmisega“, vaid tahetakse teha tõsist ja kasulikku tööd.

Kaitseliit on seni võtnud ette palju suuri ja kauneid asju ja nad ka läbi viinud. Kergib tahtmatult küsimus: kas kaitseliit ei leiaks olevat võimaliku toime saada ühe elulisima, tähtsaima ja kauneima ettevõttega —

pealike kooli asutamisega.

See oleks umbes sarnane asutus Soome kaitseliidu „Tuusula“ pealike kooliga. Siin korraldatakse erialadel mitmesuguse vältusega erikursusi, milliseil õpilased saavad küllaldase väljaõppe, et oma eriala tegevust kohtadel juhtidena jätkata. Sellega loome palgalisele kaadri juure rohkearvulise võimelise lisakaadri, kes oleks suureks abiks ja toeks suurte õppekavade teostamisel kohtadel.

Otsene kasu, mis kool annaks kaitseliidule, oleks järgmine:

Kaitseliidu juhtiv kaader saaks ühtlase väljaõppe; praeguse korra juures, kus väljaõpe teostatakse 15 malevas peagu iseseisvalt, võib tekkida ka 15 erinevat kooli.

Malevate palgalise kaadri töökoorem väheneb. Igas malevas tuleks aasta jooksul korraldada välispool järjekorralisi õppusi vähemalt paarikümne erikursust (näiteks: jalaväe üksuste jaopealike kursus, rühmapealike kursus, vanemate pealike kursus ja samuti ka teistel erialadel, nagu suurtükivägi, ratsavägi, raskekuulipildurid, sidemehed, suusk-ratturid, gaasikaitsemehed jne.).

Iga kursus nõuab suurt ja põhjalikku ettevalmistust: õppejõudude ettevalmistamine, õppeabinõude muretsemine, ruumide ja õppekohtade soetamine, õppekavade koostamine jne. Seda tööd tuleb teha kõigis malevais ja igas malevas tuleb tööle rakendada kogu jõud.

Kui pidada silmas, et instruktoril endal on kanda päris tubli järjekorralise töö koorem (järjekorralised õppused algajale kaitseliitlastele ja malevlastele, kontrollkogumised jne.), siis on väga küsitav, kas ta ajapundusel suudab veel korraldada erilist väljaõpet.

Kas siin ei saaks asja korraldada teisiti ja otstarbekohasemalt?

Me teame, et mehi, keda erialaliselt on tarvis välja koolitada, ei ole liig palju. Näiteks: r.-klp. rühmapealike — umbes kümme-kond (edaspidi paarikümne); r.-klp. jaopealike — üle kolmekümne; eskadronipealike, ratsakomandode pealike jne.

Kui raskekuulipildujate jne. jaopealike kursus viia läbi pealike koolis ja neile korraldada kolme-nelja õppejõuga 5—6-päevane kursus (õpilasel kodust ära olla üks nädal), siis saab kõik need mehed korraga välja koolitada ja õppetööle on rakendatud 7 maleva asemel ainult 3—4 meest, kuna malevais tuleks tegutseda paarikümnel mehel.

Samuti oleks ka teiste erialade pealikega. Malevaisse jääks vast ainult jalaväe jaopealike (võib-olla ka rühmapealike) väljaõpe, kuna juhtide väljaõpe muus osas toodaks üle pealike kooli. Seega vabastataks malevate instruktorid ja teised õppealal tegelevad isikud suurest töökoormast ja nad saaksid pühendada rohkem jõudu ja aega noorkaitseliitlaste ja malevlaste väljaõppele, milline ala seni kipub vägisi jääma sööti.

Kui võtta ühe kursuse normaalseks koosseisuks 30 meest, siis ei ole mingisugust kahtlust, et kaitseliidu koolist saab ühe aasta jooksul lasta läbi kõik pealike ja erialade õppejõud, välja arvatud jalaväe jaopealike. Kui suurt töö, aja ja — lõpuks — materiaalselt kokkuhoidu annab see malevale!

Kaitseliidu kool annab veel teisigi, mitte vähema väärtusega tulemusi. Esimeses järjekorras töö väärtus ja selle tulemused.

Kui kõik need kursused korraldada kohtadel, siis ei leidu alati küllalt vilunud ja asjatundjaid juhte. On teada, et halvasti korraldatud ja läbiviidud õppus annab ainult negatiivseid tulemusi.

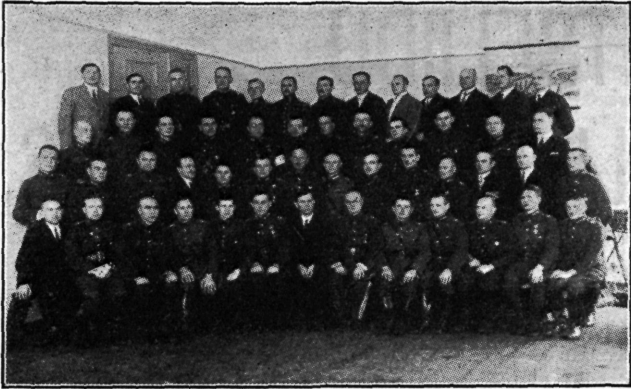
Kaitseliidu koolis juhivad õppetööd vilunud õppejõud ja nad suudavad poole lühema aja jooksul meeskonda paremini välja koolitada kui nõrgad ja vilumatud jõud kohtadel.

Ka õpilase ajakulu koolis käimisel on vähem. Korraldatakse kursused kohtadel, on need ikkagi ajutised nähtused ja kannavad juhuslikkuse iseloomu. Palju aega läheb kaduma korraldamis-, sisseseadmis- ja organiseerimistöodele ja ainult heal juhtumil saab 50% kursuse tarvis määratud ajast pühendada tõelise töö tarvis.

Koolis on kõik ette valmistatud ja korraldatud (õppekava, õppejõud ette valmistatud, abinõud kohal ja korraldatud, õppuse kohad valmis vaadatud ja organiseeritud jne.). Töö algab esimesest tunnist peale täie hoo-ga, ja on loomulik, et niisugune intensiivne, hästi läbimõeldud ja korraldatud töö annab hoopis teisi tulemusi kui „tule virisemine toores puus“.

Need on ainult mõningad kaitseliidu kooli positiivsed küljed. Kooli kasuks võiks veel palju mõjuvat ette tuua, kuid selleks on ruum liig piiratud.

On teada, et iga uus ettevõtte leiab ka vastuseisu. Katsume siinkohal selgitada mõningaid põhjusi, milliseid vahet tahetakse tuua kooli „kirstunaelaks“.

Pärnumaa maleva pealikud oskusi värskendamas

Esimeseks muidugi on see, et on liig kaugel pealikuid tuua kokku ühte kohta. See võtab aega, mida nii palju ei ole.

Kui tahetakse pealikuid tõeliselt välja õpetada, siis võtab see igal pool aega. Kooli töö on hulga tihedam, sealt saadud teadmised ja kogemused püsivad kauemini ja seepärast võib harvemini koolis käia kui kohalikel kursustel. Lõpptulemuseks on, et koolis käimine võtab ikkagi vähem aega kui „kodus korraldamine“. Malevas tuleb mehel ka „välja tulla“, sest kursusi ei saa igale mehele viia koju. Kooli tulemisele seltsib ainult raudteesõit, ja see ei ole eriti tülikas, kui seda veel sooritada öösel.

Teiseks: õppejõudude küsimus. Eriisi jõude juure tagasi: õppejõudude küsimus. Eriisi jõude juure palgata ei tule. Koolis tegutsevad: kooli juhatus, mis on alatine, ja abiõppejõud, kes komandeeritakse kooli juure perioodiliselt.

Juhatajaiks on peastaabi pealikud, vastavalt alade järgi, milliseid kursusi peetakse. Neile abiiks komandeeritakse vajaduse järgi asjatundlikke instruktoreid. Maleva töö selle all ei tohiks kannatada, sest maleva töökoorem on ju kooli tegutsemisega tunduvalt kergendatud.

Järgmine küsimus võiks olla: kas kool suudab õpilastele pakkuda seda, et ta väärriks oma olemasolu. Elukogemused näitavad, et hästi korraldatud ja suure hoole ning korrapärasusega läbi viidud õppekursus, ka äärmiselt lühiajaline, annab palju paremaid tulemusi kui pikaajaline ja asjatundmatu virelemine. Näiteks: omaaegsed pealike lendkoolid ja kursused (olgu et esimesed kandsid peamiselt propaganda ilmet), Värska noorte laager, kehalise kasvatuse kursused Aegviidus, suuskade valmistamise kursused jne. Need kõik olid elujõulised ettevõtted.

Püstol-kuulipilduja lahingtegevuslik harjutus pealike kursustel

Kui kursusi korraldada kolmepäevaseid kergemat alade tarvis ja seitsmepäevaseid tähtsamate ja raskeimate alade tarvis, siis on sellest küllalt, et kaitseliidu tarvis valmistada ette tööjõude, kes oskavad ja suudavad oma erialalisi õppusi korraldada kohtadel. See mees suudab täie eduga kaks, kolm aastat töötada kohtadel, enne kui tal tuleb tarvis uuesti tulla kooli oma teadmisi täiendama ja värskendama.

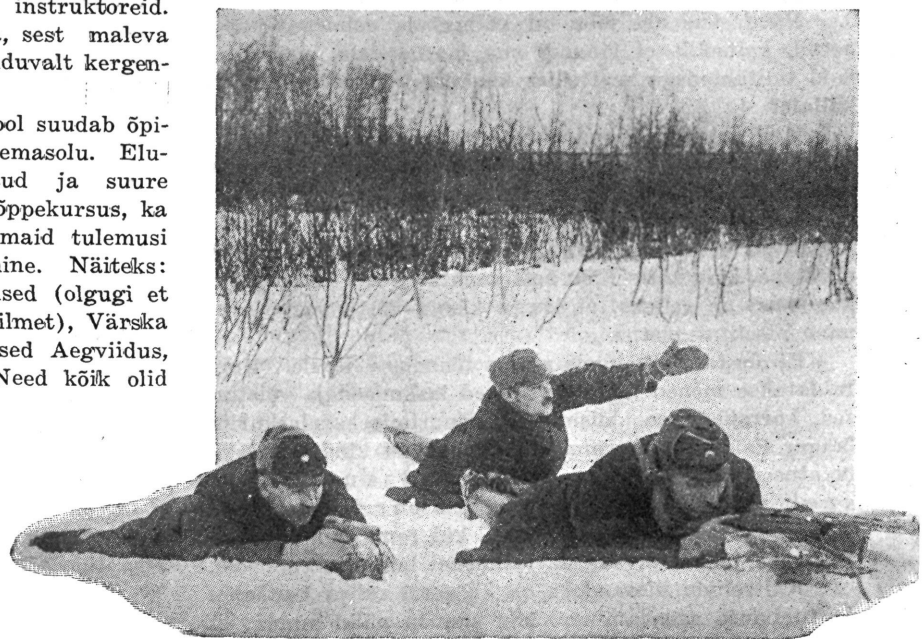
Kooli eesmärgiks ei tohiks olla niipalju teadmiste „pähetuupimine“ kui tegeliku õppetöö läbiviimise kätetoepetamine, kuidas seda kohtadel teha, milliseid abinõusid käsitada ja kuidas neid muretseda. Kool peab õpilastele juhatama kätte nende kohapealse õppetegevuse allikad ja tööviisid. Selliselt korraldatud kooli töö ei jää vilja kandmata teguvõimsa ja asjatundliku kaadri soetamisel kaitseliidule.

Edasi asja majanduslik külg. Tulevad muidugi etteheited — nüüd laiutatakse raskel ajal. Just rasketel aegadel tuleb asuda intensiivsemalt tööle, tuleb tugevdada oma organisatsiooni ja tõsta selle sisulist väärtust. Ükski ohver ei tohiks siin olla raske. Siin peale peastaabi on malevate kohuseks etendada võrdlemisi suurt osa. *Lihtselt — raha tuleb kokku panna!*

Kohalike kursuste ärajäämisega saavutatakse juba kokkuvõid. Näpistamised siit ja sealt. Toetused erasummadest. Toetused naiskodukaitselt — need tragid jaoskonnad, kes oma üksuste suudavad muretseda täpsuspüüsse, on võimelised toetama ka kaitseliidule oma pealike kooli asutamist jne. Ka peastaap pingutab oma osa.

See summa, mis läheb kooli ülesehitamiseks, peab nagu „iseenesest“ kokku tulema. Need veeringud, mis ohverdatud selleks otstarbeks, ehitavad üles suure ettevõtte, mis on kasuks, auks ja uhkuseks meie kaitseliidule.

R. L.

UUSI ALASID KAITSELIIDU LASKEASJANDUSLIKUS TEGEVUSES.

1. Ülevaade senisest tööst.

Laskmine on kaitseliidus kujunenud huvi- ja osavõturiikkaimaks tegevusalaks. Siin annab täiel määral tunda, et iga eestlane kannab juba sündides oma hinges kütivaimu.

Korrapärase laskmisega tehti kaitseliidus algus 1928. a. kevadel, millal pandi maksma kindel õppelaskmise süsteem sellekohase eeskirjaga: „Kaitseliidu laskemäärused sõjaväepüssidest laskmises“.

See eeskiri lööb imekiiresti läbi kohtadel kaitseliidu hulkades, mis veel kord tõendab, et eestlasist võib saada hea laskerahvas.

1. detsembriks 1928. a. loeti 317 kaitseliidu laskerada ja 31. märtsil 1929. a., s. o. aasta hiljem, on klassilaskurite ja kütide klassides 1.737 meest.

Nüüd algab intensiivne töö. 31. märtsiks 1930. a. tõuseb laskeradade arv 531 peale. Samaks ajaks tõuseb laskurite ja kütide arv 2.760 peale.

Aasta hiljem, s. o. 31. märtsiks 1931. a., tõuseb laskeradade arv 561 peale ja klassilaskurite ning kütide arv 3950 peale.

1932. aastal loetakse laskurite ja kütide peres juba pooltosinat tuhandeid mehi.

Teiste sõnadega, kaitseliidus on kuus tuhat meest, kes oskavad anda tabavat tuld hädaohtlikemal ja tähtsaimal kaugustel — 200—300 m.

Nüüd, kus asi juba on käimas ja esimesed vaod aetud, kaitseliit ei jäänud oma loorberitele magama, vaid tulitähedega seati üles küsimus — **kas sellest on küllalt?**

Meil on mehi, kes suudavad 300 m peal ainult üheksalisi ja kümnelisi silmi tabada, on ka mehi, kes seda suudavad teha 400 ja 600 m kaugustel.

Samas kergib ka küsimus — kas nende meeste lahingtuli on niisama tabav? Kergetuliseamad nõustuvad otsekohe, kuid kaitseliidu šeff raputab pead. Liig palju kogemusi on selleks, et kerge käega võtta vastu sarnane meelitav oletus.

Ei ole tarvis kaugele minna tõenduste järele. Korraldatakse mõned lahingulisulised laskmised ja võistlused, korraldatakse küsimuse eriuurimiseks laskurite laager Paldiski mererannas ja selgub, et kindral Roska hoiatused on õiged: hea punktilaskur ei ole veel võimeline lahingulaskur ja tuleb enne veel tükk tööd ära teha, kui tema tuli muutub tabavaks ja hävitavaks ka laskmisel lahingitingimustes.

Kaitseliidu ülesandeks on ka eesti rahva kaitsejõu ja tubliduse arendamine. Mis suunas nüüd minna, et meie laskurid ja kütid suudaksid täita nende peale pandud lootused?

2. Uusi suundi laskeasjanduslikus tegevuses.

Üle minna otsekohe lahinglaskmisele? Kogemused sel alal ei ole kuigi julgustavad. „Puupataljonid“ jäid seni liig väheste tabamustega. On täiesti arusaadav, et mees, kes on harjunud laskma õppelaskmise olukorras, asetatult tundmatusse ja võõrasse olukorda ei saavuta peagu mingisuguseid tulemusi seni, kuni ta pole „kohanenud“ uues olukorras.

Erinevus õppelaskmise ja lahinglaskmise vahel on sedavõrd suur, et ilma erilise sobituseta siin küll ei saa läbi.

Õppelaskmine sünnib tuntud kaugustel, millel püüsi jaoks laskurile on täpselt teada; märgid on kindlaks määratud nii kujult kui ka suuruselt ja nad seisavad liikumatult paigal ja on asetatud nii, et laskuril on kõige sobivam tabada; lasketagajärjed teatatakse laskurile ja ta seljataga on heatahtlik laskejuhataja, kes annab nõu ja abi; laskuri olukord on igapidi mõnus ja mugav: ta laseb hästi korraldatud tulejoonelt, harilikult piiramatu aja jooksul, ja, mis kõige tähtsam, teda ei mõjuta mingisugused kõrvalised ja segavad asjaolud.

Laskmisel lahingus on olukord hoopis teissugune. Maastik on tundmatu, märgid on võõrad ja ilmuvad ootamatult, ei ole mingisuguseid varem kindlaks määratud andmeid nende tabamiseks. Laskur ei saa kelleltki juhatast ega abi (peale harukordade). Ta peab tegutsema iseseisvalt ja ise otsima koostöötamist oma naabritega. Lasta tuleb juhuslikest (ka ebamugavaist) asenditest, tabamusi tuleb endal üles otsida ja nende järgi oma tuld hinnata. Kogu aeg on mees vastase mõju all ja tal tuleb tähelepanelikult hoolitseda oma isikliku julgeoleku eest.

Ühe sõnaga, on terve rida tegureid, mis mõjuvad laskuritele kahjulikus suunas. Niisuguses olukorras ei ole püssikandjal kerge täita oma ülesannet — tabada vastast.

Kogu raskuspunkt ongi küsimuses: **kuidas saaks vastast tabada?** Kui seda keerulist ja rasket olukorda põhjalikult läbi uurida ja analüüsida, selgub, et küsimuse lahendus on päris lihtne: on mul õige „sihtpunkt“ käes, siis taban ka vastase.

Tähendab, lahinglaskmise tõhukuse küsimus on suurel määral just õige sihtpunkti leidmisest.

Oskab laskur igasuguses olukorras, ka raskeimas, leida niisugust sihtpunkti, millega ta tabab vastast, on tema tule tõhusus tagatud.

Õieti sihtpunkti küsimus ongi see vahelüli, mis seob õppelaskmist lahinglaskmisega. Ei leia mees oma sihtpunkti, ei ole tema lahingtulel peagu mingisugust väärtust.

Tegeliku elu kogemused on näidanud, et selle oskuse saavutamiseks enne lahinglaskmisele asumist on tarvis pärast hariliku õppelaskmise kooli läbitegemist veel laskurit „kohendada“ lahinglaskmisele, s. o. teda vajaliselt ette valmistada.

3. Laskuri ettevalmistamine lahinglaskmisele.

Et anda lahingus tabavat tuld, peab laskur oskama viia oma tabamused tihedasti kokku, normaalse suurusega hajumispinnale. Ainult niisugust tuld saab juhtida soovitavasse kohta, mille kohta on teada, et järgmised, sama sihtimisega antud lasud, tulevad esimesega lähestikku. Uidavad aga kuulid igaüks ise rada, siis on tabamine täiesti õnneasi ja igasugune „paranduste tegemine“ oleks asjatu töö.

Tähendab, esimeses järjekorras peab laskur andma oma lasud tihedasti kokku. Selleks otstarbeks ongi mõeldud **õppelaskmise kool**. Siin mees õpib ja harjutab laskmise tehnilist külge (sihtimine, asendi võtmine, palgepanemine, kukepäästmine jne.) sedavõrd, et ta suudab kõik tabamused viia normaalse suurusega pinnale.

See ongi laskuri väljaõppe alusmüüriks, millele ehitatakse kogu hoone.

Kui see esimene samm on astutud, tuleb mõelda ka järgmise astumisele, milline viib ka lahinglaskmise kooli ja on sellele ettevalmistajaks.

Nimelt kergib üles küsimus — kuidas oma „tihuuli“ viia märgile pihta?

Kui ka see kunst on käes, on laskur küps lahinglaskmisele asumiseks ega ole karta viljatut paugutamist.

Nagu eelpool nimetasime, on märgi tabamiseks tarvis leida õige sihtpunkt. Sihtpunkti leidmine ongi laskuri lahinglaskmisele ettevalmistuse kooli tuumaks.

Seda mõistet tuleb võtta laiemas ulatuses kui seda oleme harjunud tegema igapäevase laskeasjandusliku tegevuse juures. Nimelt tuleb veel:

— leida sobivaim sihiku seadeldis,

— osata vaadelda, s. o. üles leida, oma tabamuse asukoht ja selle järgi hinnata oma püssi jooksu ja

— osata teha tabamuse asukoha järgi sihtpunkti parandusi, et kuulid märki viia.

Õige sihtpunkti leidmine on suur, kuid ühtlasi ka väga huvitav küsimus. Kui see küsimus on õigesti asetatud, kujuneb ta niisama huvitavaks ja pinevaks kui laskesportlasil k ü m n e s i l m a väljalöömine.

Siin tekib laskuril juba oma „erihuvi“, ärkab temas jahimehe kirg.

Kuidas tabada väike kuju suurel kaugusel? Kuidas tabada ilmuvaid, liikuvaid ja teisi märke? Ühe sõnaga, kergib tuhat küsimust, milliseid laskur tahaks meeeldi lahendada. Kuidas lasta tuulise ilmaga, heleda valgustuse juures, hämaruses jne.

Erijuhtumeid on arvamata palju, kuid lahendusele viib ainult üks viis — leida õige sihtpunkt.

Selle viisi kätteõpetamiseks on mõeldud just kaitseliidu lahinglaskmise kooli n. n. ettevalmistavad harjutused.

Need harjutused annavad laskurile oskusi ja kogemusi, kuidas ka mitmekesisemais lahingolukordades leida õige sihtpunkt. Kui see oskus on käes, võib julgesti üle minna lahinglaskmisele.

Nagu lahinglaskmise üheks kandvaks jalaks on õppelaskmine, s. o. tiheda tule andmise oskus, nii on teiseks jalaks õige sihtpunkti leidmine, s. o. tule juhtimine märgile pihta.

Neid ettevalmistavaid harjutusi tuleb võtta äärmise tõsidusega, olgugi et nad mõnelele vast alul paistavad nii lihtsed ja enesestmõistetavad. Tarvis on minna vaid korraks võõrale laskerajale ja lasta kord tundmatus olukorras, kui selgub kohe, et tule pihta sihtimine ei olegi nii lihtne asi ja see nõuab suuri oskusi ja kogemusi ja hea tüki tüsedat mõttetööd.

4. Ettevalmistusharjutuste läbiviimisest.

Nagu eelpool toodust selgub, võib lahinglaskmisele hakata ette valmistama ainult neid mehi, kes suudavad anda tihedat tuld, s. o. oma tabamused viia kokku normaalse suurusega hajumispinnale. See paneb ettevalmistusharjutustest osavõtule piiri ette, mis on ka täiesti loomulik: sest mees, kes ei oska oma tuld „peos hoida“, ei suuda seda ka valitseda ja tabavaks teha.

Kaitseliidu õppelaskmise kooli kohaselt võivad ettevalmistuskoolist osa võtta ainult need, kes on sooritanud vähemalt teise laskurklassi katse.

Ettevalmistuskool ise koosneb seitsmest harjutusest, millised oma tähtsusest liigitatakse kolme gruppi:

- 1) ettevalmistav harjutus,
- 1) ettevalmistav harjutus,
- 2) põhiharjutused ja
- 3) lisaharjutused.

Ettevalmistusharjutusi on üks ja seegi ei ole kohustuslik. Selle harjutuse eesmärgiks on laskurite veendele viimine sihtpunkti otsimise vajalisuses ja tegelik otsimine mitmesuguste märkide tarvis ja seda piltlikemal kujul. Eelharjutust läbi võtta ainult nendega, kellele vahetult põhiharjutuste täitmisele asumine on raske.

Ettevalmistuskooli peatumaks on põhiharjutused. Neid peab iga kaitseliidu laskur ja kütt tingimata läbi tegema. Harjutusi on arvuliselt kaks ja mõlemad taotlevad üht ja sama eesmärki: leida endale õige sihtpunkt. Vahe on ainult selles, et esimese põhiharjutuse laskmisel on märgi ümbruses kuulide kukkumist näha, teise harjutuse täitmisel seda aga ei ole ja laskuril tuleb õige sihtpunkti leidmiseks toimida eellaskmist märgist hoopis kõrvale mõne maastiku punkti pihta, millele kuulide kukkumine on näha.

Lisaharjutused on mõeldud ettevalmistuskooli täienduseks ja neid lastakse vajaduse järgi mõne eriküsimuse uurimiseks ja väljaselgitamiseks. Nende läbilaskmine ei ole kohustuslik ja tegelike lahinglaskmiste täitmisele võib vahetult üle minna pärast mõlema põhiharjutuse täitmist.

Nüüd veel mõni sõna harjutuste tegeliku läbiviimise kohta.

Harjutusi läbi „masindada“ on lihtne asi. Hoopis iseküsimus on, kas niisugusest masindamisest on ka

Meie võimsad noored.

*Kes need huikavad õhtuil salus,
Kelle huulil heliseb võimas viis,
Kes need ei kohku, kui rind on mures ja valus,
Kelle silmis helkimas tuluke siis?
— Need on meie julged noored!*

*Kes need pisaraist vaikselt läbi
Ja valudest laitmata käivad,
Selge silmis lootussäde,
Sirgelt sammudes sihile lä'evad?
— Need on meie võimsad noored!*

*Kes need elust rõõmu leidvad,
Kuigi udu sihte eel,
Võidulippu kõrgel hoidvad,
Kui pole kaitsjaid eluteel?
— Need meie tuulist, tormist paitud noored!*

*Kelle silmis iial ei kustu
Kodupinna pühadus,
Kelle hinges iial ei vaibu
Muistne Eesti visadus?
— Need on meie raudsed noored!*

*Kes need julgelt kodu kaitseks
Tõtvad vaenuväljale
Püha Maarja-pinna õitseks
Pandvad elu kaalule?
— Need me noored kodukaitsjad!*

*Kes need julgelt kodukaitsseks
Tõtsid vaenuväljale,
Tõstsid mõõka tema õitseks
Sures tema rahule?
— Need olid meie noored kotkad!*

*Kelle mõõka raius lahti
Kalevita vangista,
Aitsid uuest' jälle koitma
Vabaduse päikesta?
— See oli noorte kalevlaste mõõka!*

.....
*Eesti noored! helisegu kodusalus
Te võimas lauluviis!
Kustumatult seisku hinges
Püha kalev-rahva hiis. . .*

F. T.

mingisugust kasu. Küll mitte. Ainult aja ja laske-
moona kulu.

Lahingusisuline harjutus omab väärtuse ainult siis, kui seda toimitakse teadlikult ja laskur on veendunud harjutuse tähtsuses ja eesmärgis. Iga lasu andmist tuleb võtta nagu teatava kindla ülesande lahendamist. Iga lasu suhtes peab laskur olema teadlik, miks see lask anda just nii, aga mitte teisiti.

Vastavalt neile nõuetele on üksiku harjutuse läbiviimine detailiseeritud ja iga osa läbiviimine põhjalikult läbi harutatud.

Esimeses osas antakse harjutuse eesmärk. Seda peab iga laskur teadma ja sellest aru saama enne harjutuse täitmisele asumist. Nagu reavõitlejalt nõutakse oma jao, rühma ja kompanii ülesande teadmist, peab laskur harjutuse täitmisele asudes teadma oma ülesannet ja ka seda — kuidas seda ülesannet täita.

Teiseks on igale harjutusele tarvis kindel eesmärk kindlaks määrata selleks, et kui mingisugustel põhjustel, kohalikest oludest ja võimalusist tingitult, mõne harjutuse sisu tuleb muuta, siis on teada, milliste nõuete kohaselt harjutus koostada.

Harjutuse teine osa annab nii juhile kui ka täitjale ümmarguse üldpildi harjutuse läbiviimise käigust.

Kolmas osa näeb ette jutu, mille laskejuhataja peab „maha puhuma“ enne täitmisele asumist, et meest viia veendele niisuguse harjutuse sooritamise otstarbekohasuses ja vajalikus. Käsiraamatus on antud seletuste miinimum. Laskejuhatajaile jääb täieline vabadus nende seletuste täiendamiseks ja oma väidete juuretoomiseks.

Mida elavamad ja veenvamad on laskejuhataja seletused, seda enam tõmmatakse õpilasi kaasa ja seda viljarikkamad on tulemused.

Neljandas osas antakse harjutuse täitmise normaalne kord: mida ja kuidas peavad nii laskejuhataja kui ka õpilane toimima.

Iga harjutuse lõpposas leidub veel praktilisi näpunäiteid harjutuste korraldamiseks ja läbiviimiseks.

Ettevalmistusharjutuse läbiviimine on tükk tõsisist ja pingutatavat tööd. See on õieti sipelgatöö, mis ei anna reklaamimise ega „kõmutegemise“ võimalusi, kuid mille tulemused tulevad nähtavale ja hakkavad vilja kandma tegelikus lahingolukorras.

Seepärast — ettevalmistusharjutuste korralikule täitmisele laskurite ja nende juhtide täieline tähelepanu!

Järgmine kord lähemalt sellest, mida laskejuhatajad peavad tegema ettevalmistavate harjutuste heaks kordaminekuks.

A. P.

Kaitseliidu suusaretk ümber Eesti

Suusatamine kui mitmekülgne tugev kehaline harjutus värskes, karastavas õhus on vastuvaidlematult kasulikemaid spordialasid. Seda tõendab selgesti see suur poolehoid, mis on saanud suusaspordile osaks laiemais hulkades nii meil kui ka mujal, kus talv püsib lühemat või pikemat aega.

Kaitseliidu talvise kehalise kasvatuse lipukirjaks on „Kõik suuskadele“, millise hüüdsõna kohaselt ka tegevust juhitakse.

Üheks mõjuvaimaks abinõuks suusaspordi propageerimisel on pikemad suusaretked, millised köidavad avaliku tähelepanu ja kutsuvad esile järeletegemisi eriti aga just nendes kohtades, mida retked läbistavad.

Teisest küljest arendavad pikemad retked suusatajaid rohkem kui siledaks kulutatud mäenõlvaku nüskimine. Pikemal retkel avaneb meil võimalus lähemalt tutvuda talvise looduse võluga ja saada rikkalikke kogemusi suusaspordi rohkeis üksikasjus.

Ei ole midagi huvitavamamat kui suusatades õppida tundma kodumaad ja selle talvist loodust.

Alates 1928. a. on kaitseliit korraldanud rea pikemaid suusaretki üksikute punktide vahel, nendest kõige pikema Tallinnast Petseri — 380 km.

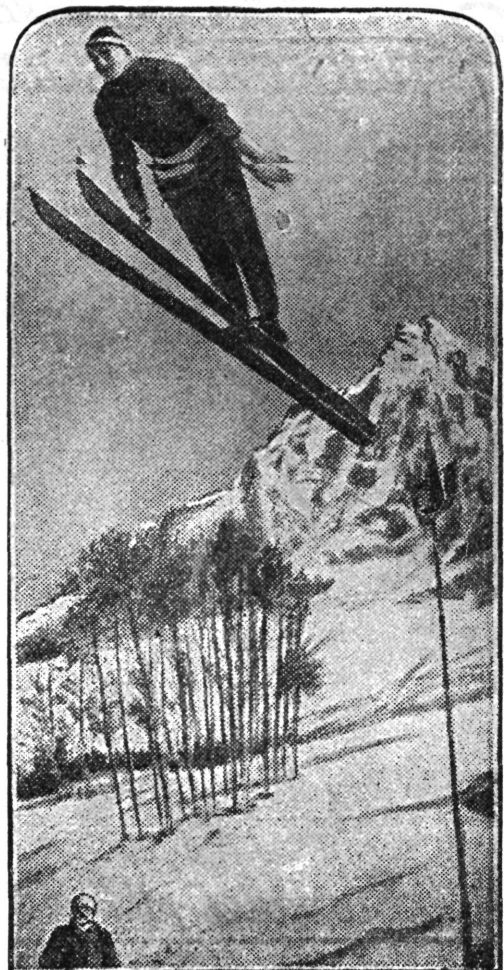
Ümber Eesti propaganda-suusatamine viidi läbi esmakordselt kaitseliidu peastaabi korraldusel 1931. a. Retk algas Tallinnast ja lõppis Viljandis üleriiklikel kaitseliidu suusatamisvõistlustel, kus retke märkmik viimase meeskonna poolt kaitseliidu ülemale üle anti.

Kogu retke pikkus oli 1106 km, mis kaeti 26 päeva jooksul 217 kaitseliitlase ja 1 naiskodukaitse liikme osavõtul.

Rektest osavõtnute nimestikku lehitsedes leiame siit ainult 10—15 Eesti suusaspordlaste peres tuntud nime, kuna ülejäänud retke tegelased olid suuremalt osalt algajad, kelledest nii mitmed esmakordselt just retke tõttu olid asunud suuskadele, et oma üksuse au päästa, s. o. retke märkmik edasi toimetada paarikümne kilomeetri taha naabermeeskonnale. Kuidas see sündis, see on iseasi. Küllap see teekond oli neil kaunis vaevarikas, kuid ülesanne oli sooritatud ja neil suusatajail suusaspordist „maik suus“. Võib olla kindel, et neist esimese päeva suusatajaist kujunevad tublid

suusaspordi harrastajad ja propageerijad. Ja see on retke teene.

Möödunud talvele ebasoodsad lumeolud takistasid sellise retke korraldamist. Kuid eelmisest õnnestunud retkest tiivustatuna korraldati malevas üksustevahelisi retki ja tähesõite.

Vaba ja prii

Suusaspordilased, külalstage

kaitseliilaste tarvete ladu,

Tallinn, Kaarli 8.

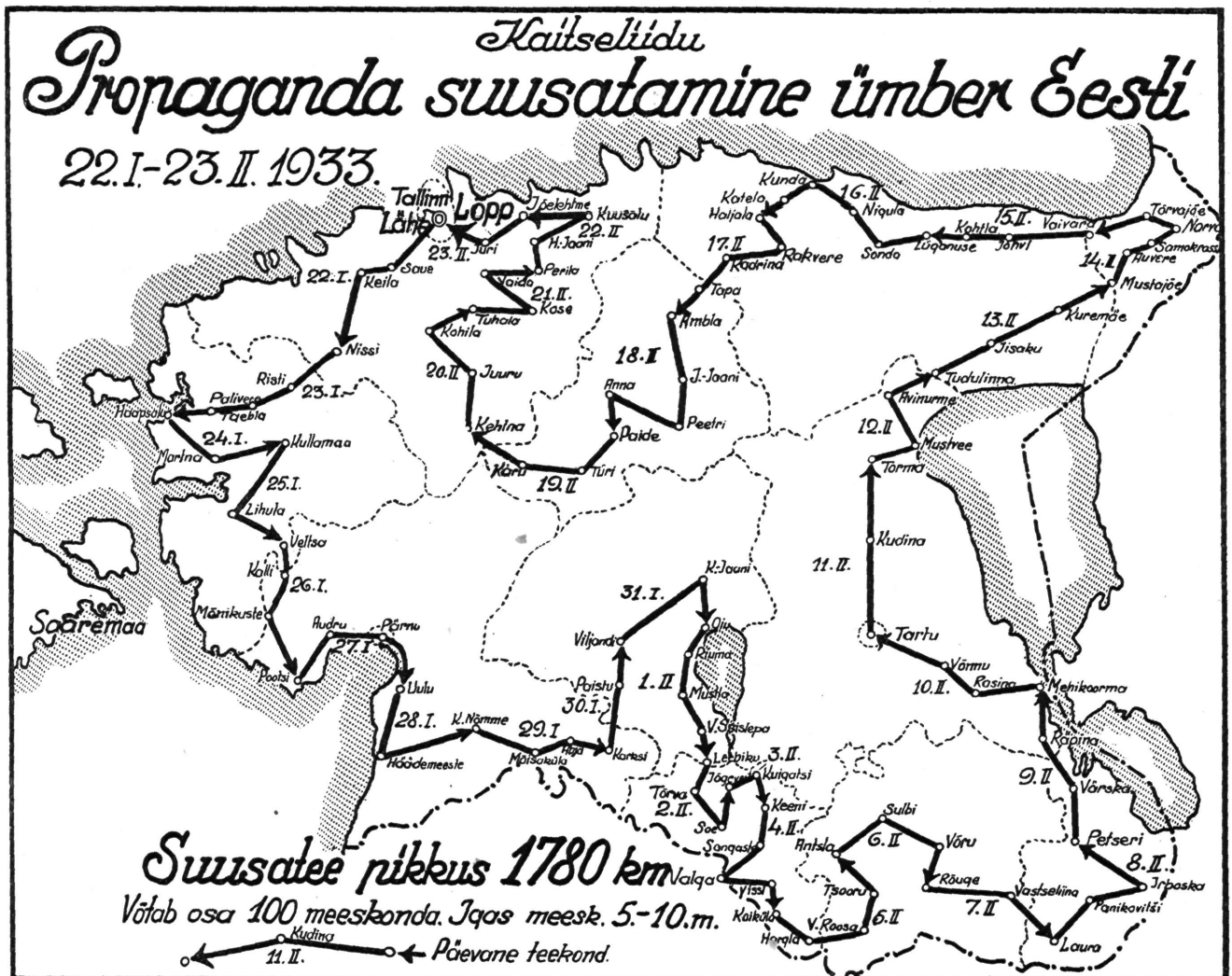
Sealt leiateg kõike, mis teile vaja eelseisvaks hooajaks.

Ühe Võrumaal asuva noorte kotkaste rühma tegevuskavas oli ette nähtud möödunud talvel suusaretk Võrust Kunda ja sealt üle lahe Soome — Kotka. Retk jäi küll lumepuudusel teostamata ja on küsitav, kui kaugele noored poisid sel pikal retkel oleksid jõudnud, kuid see juhtum on jälle tõenduseks, et pikad suusaretked, nagu mainitud retk ümber Eesti, on parimaiks suusaspordi propageerimise abinõudeks ja järeleaimamisele õhutajaks.

Vastuvaidlematult nõuab pikk suusaretk suusatajalt suuremat jõupingutust ja vastupidamist kui mõni 10 km võistlus, ja seetõttu tuleb pika suusaretke soori-

tamist hinnata märksa kõrgemalt kui mõne suusavõistluse rekordset saavutust.

Käesoleval talvel korraldatav retk „ümber Eesti“ on pikemaid seni peetuist — 1780 km — ja haarab kõiki malevaid, välja arvatud Saaremaa. Retk algab Tallinnast 22. jaanuaril s. a. kell 1800 kaitseliidu peastaabi eest ja lõpeb siinsamas 23. veebruaril s. a. kell 13.000. Osavõtjaid meeskondi on 100, iga meeskond 5—10-mehelises koosseisus. Seega keskelt läbi umbkaudne osavõtjate üldarv 700—900 suusatajat. Retke ajajaotus ja punktide läbistamine meeskondade poolt on nähtud ette alljärgnevalt:

Suusaretke ajajaotuse ja marsruudi tabel.

Päev	Kell	Marsruut	Tee pikkus	Meeskond
22. jaanuar	0800—1030	Tallinna — Saue vallamaja	18 km	Tallinna Harju "
	1100—1230	Saue — Keila	10 km	
	1300—1700	Keila — Nissi	28 km	
23. jaanuar	0800—1100	Nissi — Risti	20 km	" Lääne " "
	1130—1300	Risti — Palivere	10 km	
	1330—1500	Palivere — Taebla	10 km	
	1530—1730	Taebla — Haapsalu	15 km	
24. jaanuar	0900—1200	Haapsalu — Martna	22 km	" "
	1230—1500	Martna — Kullamaa	18 km	
25. jaanuar	0800—1300	Kullamaa — Lihula	34 km	" "
	1330—1700	Lihula — Veltsa	23 km	
26. jaanuar	0800—1030	Veltsa — Kalli	15 km	" Pärnumaa "
	1100—1400	Kalli — Mõnikuste	20 km	
	1430—1800	Mõnikuste — Pootsi	23 km	
27. jaanuar	0800—1200	Pootsi — Audru	27 km	" Pärnu "
	1230—1400	Audru — Pärnu	10 km	
	1430—1630	Pärnu — Uulu	15 km	
28. jaanuar	0800—1130	Uulu — Häädemeeste	25 km	Pärnumaa "
	1200—1700	Häädemeeste — Kilingi-Nõmme	31 km	
29. jaanuar	0800—1100	Kilingi-Nõmme — Mõisaküla	20 km	" "
	1130—1300	Mõisaküla — Abja	10 km	
	1330—1530	Abja — Karksi	15 km	
30. jaanuar	0800—1100	Karksi — Paistu	22 km	" Sakalamaa "
	1200—1500	Paistu — Viljandi	16 km	
31. jaanuar	0800—1300	Viljandi — Kolga-Jaani	35 km	" "
	1400—1600	Kolga-Jaani — Oiu	15 km	
1. veebruar	0800—1030	Oiu — Riuma	17 km	" "
	1100—1300	Riuma — Mustla	15 km	
	1330—1600	Mustla — V. Suislepa	16 km	
	1630—1800	V. Suislepa — Leebiku	10 km	
2. veebruar	0800—0930	Leebiku — Tõrva	10 km	" Valga "
	1000—1200	Tõrva — Soe	14 km	
	1230—1400	Soe — Jõgeveste	10 km	
3. veebruar	1430—1630	Jõgeveste — Kuigatsi	12 km	Valga "
	1700—1830	Kuigatsi — Keeni mõis	10 km	
4. veebruar	0800—1000	Keeni mõis — Sangaste jaam	12 km	" "
	1030—1230	Sangaste jaam — Valga	14 km	
	1300—1600	Valga — Vissi	18 km	
	1630—1800	Vissi — Koiküla	10 km	
5. veebruar	0800—1000	Koiküla — Hargla	14 km	" Võru "
	1030—1330	Hargla — V. Roosa	20 km	
	1400—1530	V. Roosa — Tsooru	10 km	
	1600—1800	Tsooru — Antsla	15 km	
6. veebruar	0800—1130	Antsla — Sulbi	23 km	Võru "
	1200—1500	Sulbi — Võru	22 km	
	1530—1830	Võru — Rõuge	20 km	
7. veebruar	0800—1200	Rõuge — Vastseliina	26 km	" "
	1230—1630	Vastseliina — Laura	25 km	
8. veebruar	0800—1030	Laura — Panikovitši	16 km	Petseri "
	1100—1400	Panikovitši — Irboska	20 km	
	1430—1730	Irboska — Petseri	20 km	
9. veebruar	0800—1100	Petseri — Värsk	20 km	" Tartumaa "
	1130—1530	Värsk — Röpina	27 km	
	1600—1900	Röpina — Mehikoorma	20 km	
10. veebruar	0800—1000	Mehikoorma — Rasina	15 km	" "
	1030—1300	Rasina — Võnnu	17 km	
	1330—1700	Võnnu — Tartu	25 km	
11. veebruar	0800—1330	Tartu — Kudina	37 km	Tartu Tartumaa
	1400—1800	Kudina — Torma	25 km	

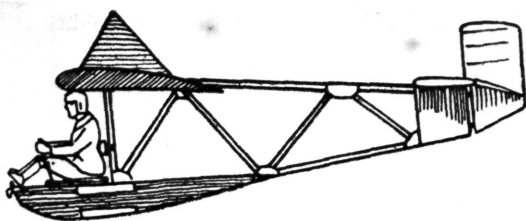
Päev	Kell	M a r s s r u u t	Tee pikkus	Meeskond
12. veebruar	0800—1000	Torma — Mustvee	15 km	Tartumaa
	1030—1430	Mustvee — Avinurme	27 km	"
	1500—1730	Avinurme — Tudulinna	17 km	"
13. veebruar	0800—1100	Tudulinna — Iisaku	20 km	Viru
	1130—1430	Iisaku — Kuremäe	20 km	"
	1500—1830	Kuremäe — Mustajõe	25 km	"
14. veebruar	0800—1000	Mustajõe — Auvere	13 km	Narva
	1030—1130	Auvere — Samokrassi	7 km	"
	1200—1400	Samokrassi — Narva	13 km	"
	1430—1600	Narva — Tõrvajõe	10 km	"
	1630—1800	Tõrvajõe — Vaivara	10 km	"
15. veebruar	0800—1300	Vaivara — Jõhvi	30 km	"
	1330—1530	Jõhvi — Kohtla	15 km	Viru
	1600—1800	Kohtla — Lüganuse	13 km	"
16. veebruar	0800—1000	Lüganuse — Sonda	15 km	"
	1030—1300	Sonda — Nigula	18 km	"
	1330—1530	Nigula — Kunda	15 km	"
	1600—1700	Kunda — Katela	8 km	"
	1730—1900	Katela — Haljala	10 km	"
17. veebruar	0800—1030	Haljala — Rakvere	16 km	"
	1100—1300	Rakvere — Kadrina	15 km	"
	1330—1600	Kadrina — Tapa	16 km	"
	1630—1900	Tapa — Ambla	18 km	Järva
18. veebruar	0800—1130	Ambla — J. Jaani	25 km	"
	1200—1330	J. Jaani — Peetri	12 km	"
	1400—1630	Peetri — Anna	17 km	"
	1700—1930	Anna — Paide	17 km	"
19. veebruar	0800—1000	Paide — Türi	15 km	"
	1030—1330	Türi — Käru	20 km	"
	1400—1700	Käru — Kehtna	20 km	"
20. veebruar	0800—1100	Kehtna — Juuru	20 km	Harju
	1130—1430	Juuru — Kohila	22 km	"
	1500—1800	Kohila — Tuhala	18 km	"
21. veebruar	0800—1100	Tuhala — Kose	20 km	"
	1130—1430	Kose — Vaida	22 km	"
	1500—1700	Vaida — Perila as.	15 km	"
22. veebruar	0800—1000	Perila as. — H. Jaani	12 km	"
	1030—1400	H. Jaani — Kuusalu	22 km	"
	1430—1800	Kuusalu — Jõeletme	22 km	"
23. veebruar	0800—1000	Jõeletme — Jüri	15 km	"
	1030—1300	Jüri — Tallinna	15 km	"

Nagu ajajaotusest näha, on etapid võrdlemisi lühikesed, ja seda just sel põhjusel, et tõmmata kaasa rohkem meeskonda ja hoida ära korteri ja toidustamisega tekkivad kulud, millised on möödapääsmatud pikade vahemaade juures. Nüüd tuleb suuremal osal meeskonnast samal päeval oma lähtekohta jõuda tagasi.

Lumi on tulnud ja meeskonnad on asunud tegema ettevalmistust retkeks. Jääb soovida püsivamat lund ja paukuvat pakast, siis õnnestub see retk täiel määral, tuues elevust ja värsket verd suusatajate perre, mis on üheks sammuks edu poole Eesti suusaspordi arenemisel.

E. L.

PURILEND

PURILENNUASJANDUSE VÄLJAVAATEID EESTIS

H. TOMBACH,
lennuasjand. dipl. ins.

Purilennuasjanduse tähtsaks arenguks on vajalised teatud eeltingimused. Need on: 1) asjast huvitatud ringkonnad, 2) sobivad lennuväljad, 3) mootorita lennukid, 4) stardivahendid. Püüame võtta vaatlusele need meie olude seisukohalt ja selgitada mõned nendega seoses olevad küsimused ja kahtlused.

Selleks, et mootorita lend võiks areneda Eestis, on muidugi kõigepealt tarviline leida asjast huvitatuid. Välismaail praktiseerivad mootorita lendu peamiselt üliõpilased. Õigemini öeldud, üliõpilaspere varustab purilennuringe ja -klubisid noorliikmetega, kes aga ka pärast ülikooli lõpetamist tegelevad edasi purilennuga, kui nad vahepeal ei ole läinud üle mootorlennule. Kuid ka keskkooli vanemaist klassidest ja üliõpilaseast juba välja jõudnute seast leiavad purilennuklubid endile nii mees- kui ka naisliikmeid. Kurioosumina võiks mainida, et Prantsusmaal on isegi üks purilennuklubi — Haute Moselle'i oma — mille liikmed on kõik erandita töötähtsed. Üldiselt võib igaüks, kes on juba jõudnud välja lapseeas, kelle meeled veel ei ole nürinenud ja kes omab korrapäraseid reflekse, praktiseerida mootorita lendu. Saksamaal maksvate määruste kohaselt võivad mootorita lenduri kutse omandada ainult isikud, kes on vähemalt 16 aastat vanad.

Ülalöeldust lähtudes arvame, et meil võiks mootorita lend leida „jüngreid“ peamiselt meie üliõpilaskonnas, keskkoolide viimsete klasside õpilaste seas, noorkotkaste, skautide ja spordihimuliste keskel. Tegelikult ongi Tallinna tehnikumi üliõpilased juba alustanud eeltöid mootorita lennuki ehitamiseks. Tahaksime loota, et ka Tartu üliõpilased huvituvad mootorita lennust, pealegi, kus nende lähimas ümbruses on purilennuks sobivaim maastik Eestis — Võrumaa ja Otepää mäed. Ei ole sugugi tarvis omada erilisi tehnilisi teadmisi, et saada hakkama plaaneri ehitusega. Saksa ja teistes keeltes on rikkalikult literatuuri purilennu ja purilennukite ehituse üle; hästi toimetatud käsiraamatud*), mis sisaldavad ühtlasi ka täpseid tööjoonestusi teatavate mootorita lennuki tüüpide kohta, annavad ka võhikuile võimalusi ise ehitada endile purilennukeid. Ja mootorita lendamist võib ära õppida peagu iga inimene. Seepärast leiame välismaade aka-

deemilistes purilennuringides üliõpilasi kõigist teaduskondadest.

Nagu märkisime juba ühes eelmises kirjutuses, korraldatakse purilennupäevi skautliku jamboree ajal tuleval suvel Ungaris. Ajapuudusel ei ole meie skautidel küll võimalik võtta osa neist aktiivselt ka isegi sel juhtumil, kui nad peaksid jalamaid asuma purilennuki ehitamisele — kuid järgmistel jamboreedel peaksid nad juba võima esineda vääriiselt.

Samuti tähendasime kord, et on kavatsus võtta üles purilend järgmiste olümpiamängude kavva. Asudes varakult ja intensiivselt tööle ei ole võimatu, et ka meie tulevaste purilendurite seas leidub võimelisi võistlema teiste maade parimatega. Ei ole isegi tarvis, et me ehitaksime või omandaksime eriliselt kõrgete lennuomadustega sportpurilennukeid, mille ehitus nõuab palju aega ja suurt hoolt ja mille hind on kaunis kõrge. Purilennuvõistlusil on plaanerid harilikult jagatud mitmesse klassi oma võimetele vastavalt ja on nähtud ette võistlused ja auhinnad ka harilikele treeninglennukeile.

Asjast huvitatute leidmine, organiseerimine ja aitamine peaks olema meie õhuasjanduse ühingute ülesanne. Purilend on neile tänulik ala, kus nad võivad näidata oma tegevuse tahet suurte kuludeta ja väheses vaevaga, kuna seni nende ühingute olemasolu on olnud kahjuks ainult nimeline. Selle küsimuse juure tuleme uuesti tagasi, kui räägime purilennuasjanduse organiseerimisest meie maal.

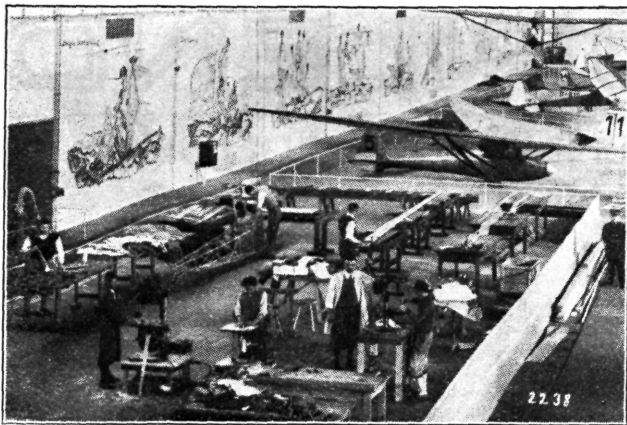
Mootorita lennu harrastamine nõuab sobivate lennuväljade leidmist. Sõnal „lennuväli“ on siin teine tähendus kui mõistel „aerodroom mootorlennukite tarvis“, mis on suur lage väli, nivelleeritud ja kõva pinnaga. Purilennuvälja all mõistame mootorita lennu teostamiseks sobivat maakohta.

Meil valitseb laialdaselt kujutlus, et mootorita lend on teostatav ainult erilisi maastikulisid oludes, missuguseid ei leidu meie maal. See kujutlus on ebaõige. Mootorita lendamiseks ei ole sugugi tarvis sõita mägedesse. Seda tõendab juba asjaolu, et ka sarnaselt lameda reljeefiga maades, nagu Holland ja Ungari, on mootorita lend leidnud harrastamist laialdaselt. Oleme rõhutanud mitu korda, et liuglend on teostatav igal puudest, elamuist ja teisist takistusist vabal lagedal väljal, põllul, nurmel, mille mõõdu olenevad lendude pikkusest, s. o. mootorita lennu õppurite väljajõe tasemest ja tarvitatud stardivahendeist. Algväljajõe jaoks jätkub paarist sajast meetrist tuule suunas, ku-

*) Näiteks: 1. F. Stamer & A. Lippisch: Gleitflug und Gleitflugzeuge, teine jagu: Bauanweisungen und Bauzeichnungen.

2. Hans Jacobs: Segelflugzeug.

Saadaval Kluge & Ströhmi raamatukauplusest Tallinnas.

Purilennukite ehituse töökoda „Dela“ näitusel Berliinis. Tagaplaanil ins. Bachem'i kõrgeväärtuslik rekordpurilennuk „Termikus“, mille valmistanud Stuttgart'i akadeemiline lennuseelts 5000 töötunniga

na pikemate lendude sooritamise startvõlli või autopuksi abil nõuab kuni mitme kilomeetri pikkusi lennuvälju. Muidugi on soovitatav ka liuglende võtta ette mõnelt mäeveerult, sest seeläbi pikeneb lennu kestvus ja kaugus, kuna lennuki langemiskõrgus suureneb startikoha kõrguse võrra suhteliselt teda ümbritseva lagendikuga. Kõige esimesed „lennud“, mis seisavad libisemises maa peal või paari sentimeetri kõrgusel maapinnast ja millede eesmärk on õpetada algajale tasakaalu hoidmist külgtüüride abil, tulevad siiski teha tasandikul. Lausmaad ja vähemaid künkaid leidub Eestis küllaldaselt.

Staatiliseks lennuks on vajalised pikemad, vähemalt 20 meetri kõrgused mäeveerud. Ka neid leiame Eestis, näiteks Põhja-Eesti paekallas ja Lõuna-Eesti mäed. Raskusi võiks siin tekitada puist ja teisist takistustest vabade mäeveergude ja nende all oleva maandumiseks sobiva madalmaad leidmine.

Purilennuspordi harrastamise hõlbustamise ja laiemate ringkondade kaasatõmbamise mõttes tuleks purilennuväljad luua võimalikult lähemale linnadele. Igal pool aga ei leidu hõlpsasti staatilisi voole tekitavat reljeefi, mis igapidi oleks sünnis purilendamiseks. Paratamatult tuleks leppida tasandikega. Kahjuks liuglend ei võimalda kõigi purilenduri kutse omandamiseks tarviliste katsete sooritamist. Viimaste aastate leidused purilennutehnika alal tulevad meile siin appi. On vertikaalseid õhuvooles, mis ei ole tingitud pinna reljeefist (vaata „K. K.“ nr. 21 — 1932. a).

Termiliste voolude olemasolust meie suuremate linnade kohal ja mujal teavad kõnelda meie kaitseväge lendurid. Nii oleks siis ka termiline lend mõeldav meie oludes, näiteks viies purilennuki mootorlennukiga üles Tallinna kohale ja lastes ta seal lahti. Tegelikud katsed peavad siin näitama, kas need termi-

lised voolud on ka küllaldaselt tugevad selleks, et hoida purilennuk õhus.

Ei ole põhjust kahelda ka pilvelennu teostamise võimalustes meie oludes, vähemalt kesksuvel.

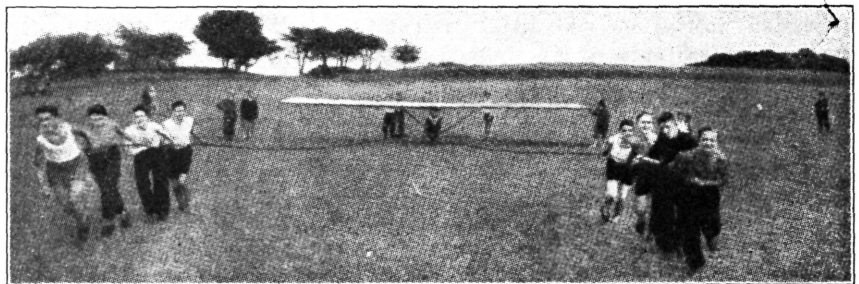
Peaksid aga tegelikud katsed näitama, et meie kliimaatilised olud ei võimalda ei pilve- ega termilisi lende, siis tuleks leida sobiv maakoh, kus juba liuglennus väljaõpetatud purilendurid võiksid treeneerida ja sooritada raskemaid katseid mäeveerust tekitatud vertikaalseis õhuvooles. See lahendusviis on muidugi seotud teatud pahedega: ta nõuab suurema inimeste arvu kolimist, lennukite transporti ja, kui valitud ajal tuult ei ole või jälle tuul puhub halvas suunas, siis ei ole võimalik teostada lende ja inimeste vaev ja kulud on olnud asjatud.

Lennuväljade leidmisega ühenduses, olgu nad linnale ka nii ligidal kui võimalik, tuleb mõelda kergete angaaride püstitamisele purilennukite tarvis või mõne teise varju leidmisele, kus purilennukeid võiks hoida lendude vaheajal, või jälle tuleb ehitada eriline kerge raamvanker purilennukite transpordiks.

Mootorita lennukite ehitus kodumaal on teostatav hõlpsasti. Ta ei nõua ehitajailt peale hooltsuse mingeid erilisi eeldusi ega oskusi. Selle tõenduseks on asjaolu, et vähemalt kolmveerand kõigist maailma mootorita lennukeist on ehitatud asjaarmastajate poolt. Oktoobrikuus Berliinis peetud lennuspordi näitusel ehitasid üliõpilased-purilendurid publiku silme ees kolme nädalaga valmis kaks purilennukit. Suurem osa mootorita lennukeist on puukonstruksiooniga. Tarvitavat materjali — mändi, kuuske, saart ja kasevineeri — leidub meil küllaldaselt headuses. Samuti peaks võima tarvitada kodumaa riidet kandepindade katteks, kuna siin nõudmised riide kvaliteedi suhtes ei ole nii suured nagu mootorlennukite juures. Ka kattelakid võib saada kodumaalt. Ainult vähesed metallosad tuleksid kas tellida välismaalt või valmistada kohal välismaalt toodud materjalist.

Ühe õppelennuki materjali hinnaks võib arvata keskmiselt mitte üle 200 krooni. Saksamaalt ostes tuleks sarnane plaaner maksma umbes 600 krooni.

Oleks mõttetu tellida purilennukeid välismaalt ja seda mitte ainult välisvaluuta kokkuhoiu pärast ning oma rahatasku huvides. Ise ehitades enesele plaaneri,

Purilennuki start kummiköie abil. Stardimeeskond tõmbab pingule kaheharulist kummiköit. Kui köis on küllalt pingul, lastakse lennuk lahti; õhureaktsiooni mõjul kandepindadele tõuseb ta siis kohe õhku

EESTI HARIDUSLIIT TEATRITARVETE LADU

TALLINN, SUUR ROOSIKRANTSI 12, TELEFON 452-02.

NÄIDENDITE LAENUKOGU.

Undisteosed:

VAESE MEHE UTUTALL. Näidendite võistlusel II auhinnaga kroonitud A. Mälgu komöödia 4 v.
KOIDULA. Näidendite võistlusel eriauhinnaga kroonitud H. Vuolijoe draama 4 vaat. prol.
VIDRIKU PARUN. Rahvatükk 3 v. (üks dekorats.) A. Tammanni saman. rom. jär. dram. A. Särev.
LÖBUS PEREMEES. A. Akurateri komöödia 4 vaat. M. Pukitsa tõlge.
KUI PÕHJAKARU ARKAB. Näidendite võistl. III auhinnaga kroonitud E. Posti kom. 3 v.
KOLMAS TEE. Näidendite võistlusel III auhinnaga kroonitud P. Bollmanni draama 4 v.
ARMU VÄIKESED VÄÄRATUSED. E. Zalite komöödia 3 v. M. Pukitsa tõlge.
TOOMA POISID. Juhan Jaigi lastenäidend 3 v.

Vabariigi aastapäevaks soovitame varemilmunuist:

MAAKULD. Mihkel Aitsama 4-vaatuseline rahvatükk.
OKUPATSIOON. Tõnis Braksi näidend 3 v.

Peale ülalnimetatute on Eesti Haridusliidu kirjastusel ilmunud järgmised näendid:

EBAJUMAL. J. Mändmetsa näidend 3 vaatuses.
ELUTÖÖ. J. Mändmetsa näidend 3 vaatuses.
INDRANI. R. Blaumanni draama 5 vaatuses.
KAKS ARGPÜKSI. E. Labichi naljam. 1 vaat.
MOODNE KAIN. A. Mälgu draama 4 vaatuses.
MÜNDIKU 37 SENTI. E. Labichi naljam. 1 v.

№ 1 ja № 2. E. Labichi naljam. 1 vaat.
VÕLGLANE. A. Tammanni näidend 3 vaatuses.
ÕNNE PÕRGU. A. Karheidingi sat. kom. 3 v.

KOSTÜÜMIDE LAENUKOGU.

Vastu tulles paljude seltside soovile on liidu juure asutatud kostüümide laenukogu, mille tarvitamise tasu on üksikute asjade eest Kr. 0.10 kuni Kr. 3.00.

PARUKATE LAENUKOGU.

Kõige suurem parukate laenukogu Eestis ja soodsa laenamise tingimused on Eesti Haridusliidu teatritarvete laos.

Liikmekaardid, kartoteekkaardid, piltpostkaardid, peo- ja kursuste kuulutused, piletid jne. on müügil E. Haridusliidu teatritarvete laos järgmiste hindadega:

Seltsi liikmekaardid, valge kartong, Kr. 1.50 (sada kaarti).
Seltsi liikmekaardid, postkaardikartongil, Kr. 1.— (sada kaarti).

Peopiletiraamatud mitmesugustes värvides 12 senti raamat (50 piletit).

Seltsi liikmete kaardid (kartoteekkaardid liikmete registreerimiseks) 2 senti tükk.

Peokuulutused (üldtekstiga) 2 senti tükk.

Piltpostkaardid Kr. 3.25 ja Kr. 5.50 sada.

Kontrolltähed (kontramargid) Kr. 0.60 sada.

Konfeti, serpentiin. jne.

JUMESTAMISTARBED.

Mingid, krepp, mastiks, vaseliin, puuder jne.

millega pärast hakkame lendama, tunneme ka palju suuremat naudingut lendamisest enesest; ühtlasi teeme mõjuvat propagandat õhuasjandusele ning õpime ja levitame teadmisi ja oskusi lendmasinate ehituse alal, mis võivad olla suuresti kasulikud meile tulevikus.

Mootorita lennukite võivad valmistada ka vähemal kasutatades juba ülalnimetatud saksakeelseid raamatuid, mis annavad juhtnööre õppelennukite ehituse kohta. Ka teiste tüüpide kohta võib enesele nõutada vähesel määral tööjooniseid mootorita lennukite konstruktoreilt Saksamaalt, Prantsusmaalt ja mujalt. Meie oludes, kus meil seni ei olnud üldse purilennuasjandust ja seetõttu puuduvad kogemused nii plaanerite kui ka lendamise suhtes, võib esialgu tulla arvesse ainult õppemasinate ehitus, mille juures vastava eest keelse literatuuri puudumisel on parimaks juhiks mainitud ja teised saksa-keelsed raamatud.

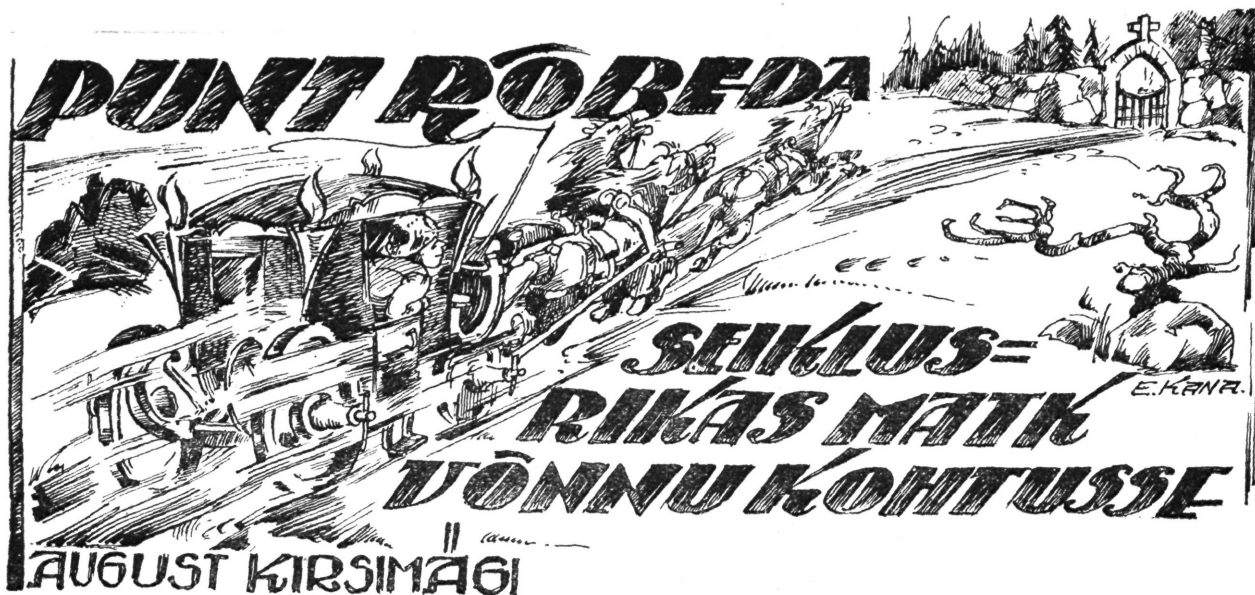
Ehituskulud ei tohiks olla takistuseks; suurema grupi loomine — 10 kuni 30 inimest — ja asjaolu, et kõik kulud ei tule teha korraga, vaid järkjärgult, vastavalt ehituse edasijõudmisele, peaksid võimaldama ülesamise rahalistest raskustest. Pealegi on ajalehtede teadetel Tallinna õhuasjanduse Ühingu 1933. aasta eelarves nähtud ette 350 krooni toetust purilennukite ehitajatele. Mainime veel viisi, millega mõned prantsuse purilennuklubid on lahendanud plaanerite soetamise küsimuse: mitmed ettevõtted ja ärid on neile kas kinkinud valmis purilennukite või jälle toetanud rahaliselt

mõnede plaanerite ehitust; selle eest on nende ettevõtete nimed maaltitud suurte tähtedega lennukite kandepindadele ja sabatüüridele. Nii võib seal näha lendamas „Gibbs'i“, „Fly-Tox'i“ jne. nimelisi purilennukeid. Vahest leidub ehk ka meil ärisid ja vabrikuid, kes sooviksid teha endile sel moel reklaami.

Tähtsaimad küsimused purilennuspordi harrastamisel on sobivate startivahendite soetamine. Peab kohe tähendama, et mootorita lennukite harilik startimisviis kummikõie abil on vähe vastuvõetav väljaõppeks tasasel maal. Sel moel on raske sooritada pikemaid kui paarisekundilisi lende, kuna kaugus harva ületab 300 m ja kõrgus 20 m. Nende nigelate tagajärgede juures nõuab sarnane start suurt vaeva vähemalt 15-liikmeliselt meeskonnalt; ei tuleks imestada, kui inimestel ruttu kaoks igasugune huvi purilennu vastu. Pealegi ei võimalda järsult toimuv start, millele kohe järgneb maandumine, korralikku väljaõpet.

Selle vastu võib startivõlliga hõlpsasti saavutada 200 kuni 300 m kõrgust ja lennata üksi liuglennus kuni 5 minutit harilike õppemasinatega ning tasasel väljal. Startivõlli abiga võib kergesti sooritada purilennu A ja B katsed tasandikel. Startivõlli võib ehitada vähesel vaevaga vanast sõidukõlbmatuks muutunud autost.

Kui kasutada purilennuki üleviimiseks auto või mootorlennuki puksiiri, siis on kerge sooritada ka C katse, mis nõuab vähemalt 5-minutilist lendu, kasutades näiteks cumulus-pilvede aluseid õhuvoole.

Selle jutu tõepärasuses ei saa kahelda, kuigi vallas räägiti säärast rumalat asja, et kui Rõba Punt kaks sõna ütleb, siis kolm neist on selge vale, sest mina ise olin juures, kui ta seda jutustas, ja mis peaaasi, ta näitas mulle laubal haava jälge, mille saanud tollel seiklusrikkal teekonnal. Pealegi ta jutustas seda täiesti juhuslikult, nii et tal polnud aega millegi tühja väljamõtlemiseks, kui kuulis, et Kusta oma protsessi metsavahti vastu oli võitnud.

„Ah, mis ten'd,“ löi ta käega. „Mis teil viga kohut käia, nüüd kohus pole kaugel, aga vanasti, kui mina veel noor olin, siis tuli õiguse järele minna Riiga, ja kes oli agaram mees, kui sealt ei saanud, siis muudkui Peterburgi keisri enda manu. Ega siis raudteedest olnud juttugi. Tahad sõita, siis hommikul löö ruunal luuaga suur pori maha ja vankri või saani ette. Sõida siis või ole. Teinekord vaesel inimesel hobust polnud, siis muudkui kepik kätte ja mine. Mäletan ise, kui poisike olin, siis Otsa Madüs käis jala Riias. Käis oma kolm nädalat, aga õiguse tõi koju. Ei mäleta, kas seen'd oli poja kroonuteenistuse pärast või mis.

„Ah, mis man'd patran. Tahtsin rääkida oma protsessist, eks siis ise näe, kui raske või kerge oli vanasti kohut käia. Näe, tookord vana Wulf kasvatas fasaane. Noh, mina, noor mees nagu ma olin, jonnid ja julgust täis, püüdsin ühe silmusesse. Metsavaht või kes tan'd võis olla, see sulgi nägi vist, ja muudkui kaebama. Eks siis läinud kära mitme kihelkonna peale, et kuidas nii, mõisa fasaan ja nii. Muudkui kutsuti mind vallakohtu ette. Teadagi, need vallakohtu mehed, need kõik vahivad ühe silmaga mõisa poole, teisega oma talu poole, et kui aga härra renti manu ei viskaks. Mis õigust sa sealt saad või otsid? Määrati mulle kolm rubla trahvi. Ega see just suur raha olnud, oleks võinud ju ära maksa, aga kust siis mina. Teadagi, noor mees, verd ja elu täis, ega see nii kergesti järele anna. Vandusin, et mingi kas või maailm puruks, aga ülekohtu endale teha ei lase, ja kaebasin kihelkonnakohtusse.

„Noh, aeg läks edasi, eks siis tuli kord vallakaskaga povesku, et olge head, tuleb minna Võndu, seal

siis ise näed, mis kihelkonnakohus otsustab või teeb. Mina nagu teenija mees kunagi, hobust mul polnud ja peremehelt ka ei tahtnud küsida, eks siis võtsin söögikotikese käe otsa ja järgmisel hommikul aegsasti minema, et mine tea, ei jõua õigeks ajaks kohale, siis tuleb pahandus. Ilus jumalahommik oli, see seisab nagu praegu silme ees. Mul meel rõõmus ja tuju hea, sest noor mees, mis siis muretseda. Kolm rubla pole ju suur asi, võib seda ju maksa kah, kui jumal ülekohtu tahab. Nii lähen ja lähen, kepp ja söögikotike käes, ja mäletan veel, et lõunaks jõudsin Ojamäele. Seal siis suure laua peal, puhtal murul, kinnitasin keret. Päike seisis kõrgel, pisut nagu lämmi ja rammetu oli palavaga minna edasi, eks siis jäin oja veere puhkama. Lehed veel sahisid, putukad sumisesid, kõik oli nii ilus ja kaunis, et silmad vajusid iseendast kinni ja tegin oma pika uinaku. Kui ärkasin, päev seisis juba kolmveerand taevas. Mina üles ja edasi, sest enne õhtut tahtsin jõuda Palusoo kõrtsi manu, muidu jää suure pallu ja kes teab, mis võib veel juhtuda. Lisan sammu, väsimust ei tunnud ja just enne päikese loojaminkut jõudsin korralikult paigale.

„Astun sisse, võõras mees muidugi, siin kandis elanud pole, aga üht-teist ikka kuulnud sellest Palusoo Kotretist, va' kõrtsmikust. Räägiti, et vanal kulda kui puru ja et kaks tündrit hoidvat teine kõrtsikeldris, et ega see puhtal kombel ikka ole saadud. Räägiti, et vana kurjaga ühenduses ja kes teab, mida veel. Kunagi ei tulevat ta leti tagant välja ja muidu kah imelik mees. Mina neid jutte ei uskunud, sest loomulik asi, käidav koht suure tee veeres, inimesed voorivad Riiga ja tagasi, mis siis viga kulda kokku ajada, poissmehel pealegi? Nii siis üht-teist temast teadsin, aga noh, päike oli parajasti vajunud suure palu taha, kõrtsiruumi ainult loojenemise kuma paistab läbi tillukese akna, hämar ja õudne, siis esiti nagu pisut jube hakkas. Astun leti ette — ei kedagi, koputan tagatoa uksele — ei kedagi. Katsusin siis ise leti taha kobistada, et janu ka, kaua sa siis ikka ootad? Nii kui seda mõtlesin, nii Palusoo vana tõuseb just kui maa alt. Jõle mees teine,

nagu nägin, aga ise ju kah noor ja jõudu täis, et löö või kuradiga rinnad kokku, siis tegin, nagu ei kardaks kedagi. Heitsin oma viis kopikat letile ja küsisin kortli viina. Viskasin selle ühe söömuga hinge alla. Nüüd hakkas nagu kergem ja julgem, istusin laua veere pikale pingile ja tegin lahti söögikotikese. Kraami oli, odrajahust karaskit suur sõõr, liha veel kamakas ja võid kasetohust länikus kah üle poole. Isu pikast käigust hea, kortel viina aina suriseb südame all, eks siis kavatsesin süüa mehe moodi, et kui keskpaik kindlam, siis hommikul nagu kergem minna. Aga nii kui tegin koti suu lahti ja võtsin välja sõõri karaskit, nii väljas äkki suur kära ja müdin. Lätlaste voor sõitis kõrtsi ette.

„Teate ju isegi, mis mehed on need lätlased. Suure kisa ja müraga murravad sisse, osa kohe leti manu, teised laua taha, ja kisavad ja müristavad. Kopika eest joovad, aga kära teevad rubla eest. Täitsa lätlased. Oli teisi umbes paarkümmend, aga paistis, et sada meest. Mina tahan vagusalt ja tagasihoidlikult hakata sööma, aga kas sunnikud lasevad. Nihutavad ja nihutavad mind edasi, nagu ruumi oleks vähe. Ei tahtnud ju tüli norida ja nihkun ikka pingi ääre poole, kuni olingi sutsti laua all. Hea küll, laua all, siis laua all. Mõtlesin, et seal nagu veel rahulikum, ja siis ei hakanudki enam üles ronima. Murdsin karaskit, lõikasin liha ja sõin. Äkki kuulen, kus hakkab igavene müdin, kisa ja rüselamine. Kõik tungivad ukse poole ja muudkui välja. Vaatan minagi salaja laua ääre alt, et mis seal siis juhtus, aga ei midagi erilist. Ainult üks uhkeis rõivais härra astub sisse, suures, kallis kasukas ja muidu kah uhke ja peenike. Ei teinud väljagi, et olen laua all, ja vaatan õige, mis siis edasi. Näen, kus Palusoo vana lööb särana, tiirleb muudkui härra ümber ja paneb ta istuma laua veere. Mina kuss ja tasane, ei tee väljagi, aga äkki näen, Palusoo vana paterdab laua ümber ja ta jalad polegi inimese jalad, vaid hobuse kabjad. Nüüd muidugi sain aru, et ega asi ole puhas, ja niikui Palusoo vana kadus leti taha, nii lippasin välja.

„Õues juba tuul tõusis ja suur palu kahises. Lätlased olid kadunud, mitte üht hinge polnud enam näha ja ainult härra hobused seisis lasilapuu ees. Õudne hakkas, tahtsin sellest neetud paigast rutem saada eemale ja eks siis kuri kihutaski, et mis patt see on, kui võtad härra hobused, et küll ta nad kätte saab, et ega neid keegi varasta, vaid jätab järgmise kõrtsi manu. Istusingi siis tõlda, aga oh sa tuline kurat, kus hobused pühkisid minema, nii et surma hõng käis südame alt läbi ja hinge mattis selle põrgukihutamisega. Mõelsin, et siin ongi mu ots, aga polnud veel otsa määratud. Hobused äkki stopp, seisavad. Lippan pukilt maha, kuu kah kadus parajasti pilve alla, täitsa tundmatu ja võõras paik. Nii kui siis kuualgust jälle tsipa paistis, näen, kõrge müür, värav, puud müüri taga. Noh, eks lippan väravast sisse, kuu jälle kadus ja pime, et torka või silm peast välja. Komistasin künkale, koban kätega — rist. Tähendab — surnuaed. Pole ma kunagi surnuaial kartnud, ei kartnud nüüdki. Mõtlen, et magan mõne hauakünka varjus hommikuni ja siis lähen edasi, muidu jää veel kohtusse hiljaks. Seal näen äkki tulukest, lähen juure, näen — tulease, lahtine haud

kirstuga, tule peal paakene lihaga. Näha kohe, et inimesed parajasti ära läinud. Kui peremeest pole, eks võime teda oodata. Sõin siis paakesest sealihaga, aet söömine niikuinii jäi pooleli, sõin ikka kõhu ilusti täis ja nüüd vaatan, kuhu magama heita. Mõtlen, siiasa-masse tulepaistele, aga ei, tuul pööratab tahma ja säde-meid silma, tulnud ei sellest midagi välja. Siis algatas meele, et haud ja kirst ju tühi, ja kas võib veel olla paremat magamisaset? Eks siis ronisingi kirstu, nii hea veel oli, et kõik puha keha järgi. Pigistan silmadki kinni, siis äkki kuulen, keegi hüüab. Eks ma siis vaadanud üles ja — mis ma näen? Toosama uhkeis rõivais saks, kelle hobustega siia sõitsin. Mees tuleval-gel hirmunud, väriseb kui haavaleht ja palub, et teda asemele tagasi laseksin. Noh poiss — mõtlen — ega nii kergesti see asi lähe. Keeran teisele küljele ja ütlen, et kui juba läinud mööda maailma hulkuma ega taha rahu puhata, siis hukugu aga edasi. Aga mees ei jäta, heidab põlvili, paneb käedki kurivaim kokku, just nagu inimene, pakub mulle kulda ja hõbedat, et lasku teda aga tagasi. Küsin siis, mis teda välja ajas, ja eks ta siis tunnistanudki, et läinud venda ja ta pruuti hukkama, sest need pole teda pulma kutsunud. Ah nii, vennas, või hauas ei või lamada, kui juba hauda määratud, ja muudkui inimestele kurja tegema. Hoidsin ju ikka inimeste poole, sest mis mul kooljaga asja. Noh, koolja klanis, klanis, aga mina ütlesin, et enne ta oma asemele ei saa, kui pole kurja tagasi teinud. Koolja siis paluma, et temal vähe aega, aga võtku ma kirstu kaane alt laast, mingi ise hukatute manu, tõmmaaku laastuga ring ümber mõlemate ja lugegu tagurpidi Meie Isa, siis tulevat ellu. Mul polnud selle vastu midagi, siis tulevat ellu. Nii polnud selle vastu midagi, võtsin laastu, ronisin hauast välja ja lasin päris-peremehe asemele. Just sel silmapilgul kires kikas ja siis oli kõik kadunud ja haud kinni ja tuli kadunud ja koolja kadunud ja päike hakkas tõusma. Tegin hauale risti, et koolja teinekord enam ei saaks inimesi kimbutada, ja läksin oma teed.

„Nii umbes keskhommiku paiku jõudsingi uhkesse mõisa, kus rahvas käis murelikkude nägudega. Küsin

Noh, koolja klanis, klanis...

— mis on. Vastatakse — hea härra alles eile võttis noore naise ja nüüd juba mõlemad surnud. Ütlen, et nii hull see asi pole, et äratan mõlemad ellu, et viidagu mind ainult nende manu. Ei ustud muidugi, aga ikka juhatati leinamajja. Seal tegin, nagu kuri koolja õpetas, ja eks sa näe, olidki mõlemad elus ja rõõmsad. Kus siis algas suur pidu. Paluti mind ka pidule jääda, aga kus siis mina sain, pidin ju Võndu minema. Kus mulle siis topiti raha kaasa nii et vaevalt jõudsin kanda. Eks läksin siis edasi, ikka oma teada Võnnu poole, ja õhtul olin jälle jumalauksi suures metsas. Kooljat ei kartnud, aga nüüd hakkas hirm. Ja eks olnudki. Kolm röövlit tulid kallale, tegid mu nii paljaks, et mitte midagi ei jäänud järele. Aga ei olnud neile sellest küllalt, saatanaile, tahtsid veel elu võtta, aga siis halastasid ja panid mu, kuradid, tühja viina-aami, mille leidsid tee äärest. Mis sa, kurat, ütled? Istu kui heeringas tünnis ja midagi ei saa teha. Kaas kõvasti peal, ainult üks väike punnimulk sees, aga mida sa läbi selle tillukese mulgu teed või oled. Muudkui jätsin hinge jumala hoole ja ootasin näljasurma. Kes teab, kaua selle tünni sees istusin, luud-liikmed kanged, aga äkki tunnen, et midagi pehmet ja karvast torgatakse läbi mulgu sisse. Noh, eks siis Jumala nimel, olgu mis on või tulgu mis tuleb. Haarasin käte ja hammastega sellest karvasest kinni ja siis tunnen, kuidas aam tõuseb otse lendu. Ei säärast sõitu ole ma enam ilmiski saanud. Kas arvate, et mul hea oli seal sees istuda, et naerate? Hoidsin käte ja hammastega sellest karvasest kinni, aga ise mõtlen, et nüüd ükskord on ots, et ega nüüd enam pääsmist ole. Äkki, trah — trararah, aam lendab vastu versteposti kildudeks, mina istun maas ja susi, see kurivaim lidub nii mis jalad kannavad metsa poole. Minul pea uimane, sest ega ole kerge, kui saad säärase obaduse, et etuealeski ei parane. Näete nüüd, siinsamas juuste all ongi too obadus. Kinni kasvas küll, aga jälg jäi järele.“

Äkki trah — trararah...

Rõba Punt lükkas juustesalgad laubalt kõrvale ja näitas meile nii umbes viie sentimeetri pikkust haavajälge. Seepärast ütlesingi juba alguses, et ta jutu tõepärasuses polnud põhjust kahelda. Hiljem küll kuulsin, et selle obaduse ta oli saanud noorest peast laadal Tossu Jürilt kellegi tüdruku pärast, aga mine sa tea inimeste juttu. Võis ju olla nii ja teisiti.

„Aga kuidas siis selle kohtuga jäi?“ küsisin.

„Ah, kohtuga nüüd midagi,“ heitis Rõba Punt käega. „Ei tulnud sest midagi. Viinavoor sõitis mööda ja küsisin, et kaugel see Võnnu siit on, aga kõik pahvatasid naerma. Sada kakskümmend versta — ütlevad. Nii kaugete töid mu põrgu hobused ja susi. Eks siis viinavooriga sain tagasi kah, aga kohtust ei tulnud enam midagi ja trahvi kah ei maksnud. Vist unustati see fasaanilugu ja anti andeks.“

Kui talv tuli

UUEKS AASTAKS SOOVITAME

Eesti Kirjanduse Seltsi perioodilisi väljaandeid.

Tellimised 1933. aastaks suurte preemiatega:

Biograafiline seeria

Suurmeeste elulood.

Aastas 6 raamatut à 120—160 lk., piltidega.

Tellimishind 7 kr. 50 s., mida võib tasuda osakaupa: tellimisel 3 kr., 1. aprilliks 2 kr. 50 s., 1. juuliks 1 kr. 25 s., 1. oktoobriks 75 senti. Poolaastas 4 kr., üksiknumber 1 kr. 50 s., ilukõites 2 krooni. Ilmub senise mitteperioodilise eluloolise seeria eeskujul, milles seni avaldatud järgmised elulood: Aleksander Suur, Vergilius, Michelangelo, Washington, Beethoven, Hugo, Garibaldi, Darwin, Kivi, Pasteur, Edison. Hea elulugu on parim ja väärtuslikem raamat. Ta võib sügavalt ja viljakalt mõjuda lugeja edaspidisele elule, anda julgust hädadega võitlemiseks ja võiduleviivaiks pingutusiks. Ta on suur õppetund elust.

Populaarteaduslik seeria

Elav teadus,

teine aastakäik.

Aastas 12 raamatut à 80—120 lk.; rohkete illustatsioonidega.

Tellimishind 9 krooni, mida võib tasuda osakaupa: tellimisel 3 kr. 50 s., 1. aprilliks 2 kr. 50 s., 1. juuliks 2 kr., 1. oktoobriks 1 kr. Poolaastas 5 krooni, veerandaastas 2 kr. 75 s., üksiknumber 1 kroon, ilukõites 1 kroon 50 senti.

Julgustatud oma senisest lahkest vastuvõtust lugejate poolt ja teadlikuna oma suurtest rahvuskultuurilistest ülesandest jätkab „ELAV TEADUS“ oma ilmumist endisel kujul. Veelgi enam kui seni tahab ta käsitleda just üldhuvitavaid ja elulähedasi küsimusi ning anda ka praktilisi nõuandeid. Ja veelgi enam püüab ta oma aineid valgustada just eesti seisukohast ja tarvitada eesti oma teadlaste kaastööd.

Kirjanduslik kuukiri

Eesti kirjandus,

XXVII aastakäik.

Ilmub endiselt 12 numbrit aastas. Hind 5 krooni, poolaastas 2 kr. 50 s., veerandaastas 1 kr. 25 s., üksiknumber 50 senti.

„EESTI KIRJANDUS“ toob artikleid kirjanduse, keele, rahvaluule, ajaloo, rahvateaduse, ühiskonnateaduse, kultuuriküsimuste, filosoofia ja kunsti alalt ning arvustusi ja ülevaateid ilmunud kirjanduse kohta. Kaasandena ilmub „EESTI RAAMATUTE ÜLDNIMESTIK“, mis sisaldab täielise bibliograafilise ülevaate Eestis ilmunud raamatuid.

Raha tuleb sisse maksta Eesti Kirjanduse Seltsi posti jooksvale arvele nr. 2036 või saata otse —

EESTI KIRJANDUSE SELTSILE

Tartu, Suurturg 12, telefon 6-01.

Võite võita:

1.000.000 senti
250.000 „
100.000 „
50.000 „ jne.

**Ainult kaitseliidu loterii
loositakse tähtpäeval!**

Ostke, viivitamata endale ja omastele loosipileti!